

STRATEGJIA E PRISHTINËS PËR ARTIN DHE KULTURËN 2026 - 2031

I. Lista e shkurtesave:	3
II. Lista e figurave:	4
III. Lista e tabelave:	4
Fjala e Kryetarit të Komunës së Prishtinës.....	5
Falënderime	6
Përmbledhje ekzekutive.....	7
HYRJE	9
METODOLOGJIA	10
MUZIKA.....	12
KINEMATOGRAFIA	14
ARTET PAMORE	16
TEATRI DHE ARTET PERFORMUESE.....	17
TRASHËGIMIA KULTURORE.....	19
ARTE DHE ARTIZANATET	21
BIBLIOTEKAT	23
INDUSTRIA E DIZAJNIT.....	24
EDUKIMI	25
TURIZMI DHE KULTURA.....	25
GASTRONOMIA DHE KULTURA.....	26
HAPËSIRAT PUBLIKE PËR ARTIN DHE KULTURËN NË PRISHTINË: Sfida dhe perspektivat për zhvillim.....	27
Aktivizim i hapësirave publike në Prishtinë	30
HAPËSIRAT PUBLIKE TË GJELBRA: PARAKUSHT PËR NJË JETË KULTURORE DINAMIKE	32
MANIFESTIMET DHE EVENTET.....	32
MENAXHIMI I POLITIKAVE KULTURORE NË PRISHTINË.....	33
Institucionet publike	33
FONDET PUBLIKE PËR ARTIN DHE KULTURËN NGA KRYEQYTETI I PRISHTINËS..	34

Fig.1. Ndarja e buxhetit të Prishtinës për kulturën 2020-2024.....	34
Tabela 1. Thirrje të hapura për aplikime për subvencione për kulturën nga Prishtina, për periudhën kohore 2020-2023.....	36
Fig 2. Shpërndarja e granteve për subvencionime në kulturë në vitin 2023.	38
ANALIZA SWOT	39
(Përparësitë, Dobësitë, Mundësitë, Kërcënimet).....	39
VIZIONI: PRISHTINA – QYTET I ARTIT DHE KULTURËS	41
<u>OBJEKTIVAT STRATEGJIKE DHE SPECIFIKE</u>	

I. Lista e shkurtesave:

SKK - Sektori Kulturor Krijues

OSHC - Organizata të Shoqërisë Civile

DK - Drejtoria e Kulturës

DA - Departamenti i Arsimit

EM - Qendra Multi-Kulturore Evropiane “Gërmia”

BE - Bashkimi Evropian

ASK - Agjencia e Statistikave të Kosovës

IKMM - Instituti i Kosovës për Mbrojtjen e Monumenteve

KK - Kuvendi Komunal

KP - Komuna e Prishtinës

APK - Agjencia e Privatizimit të Kosovës

MKRS - Ministria e Kulturës, Rinisë dhe Sportit

MASHT - Ministria e Arsimit, Shkencës, Teknologjisë dhe Inovacionit

MAPL - Ministria e Administrimit të Pushtetit Lokal

OJQ - Organizata Joqeveritare

QRTK - Qendra Rajonale për Trashëgimi Kulturore

SWOT - Fuqitë, Dobësitë, Mundësitë, Kërcënimet

UNESCO - Organizata e Kombeve të Bashkuara për Edukim, Shkencë dhe Kulturë

UNHABITAT - Programi i Kombeve të Bashkuara mbi Vendbanimet Njerëzore

II. Lista e figurave:

Fig.1 Buxheti i Komunës së Prishtinës për kulturë në vitet 2020-2024

Fig. 2 Granti i alokuar për subvencionimet në kulturë në vitin 2023

III. Lista e tabelave:

Tabela 1. Thirrje e hapur për subvencionime në kulturë në Prishtinë prej 2020-2023

Tabela 2. Alokimi i fondeve për kulturë nga Komuna e Prishtinës në vitin 2023

GRUPI PUNUES DHE AUTORËT:

Ekipi i projektit IETL

Besa Zogaj-Gashi - udhëheqëse e projektit, autore e dokumentit strategjik

Philippe Kern - ekspert ndërkombëtar në politikat kulturore

Donjetë Murati - hulumtuese dhe sociologe e artit dhe kulturës

Rudina Hasimja - këshilltare e jashtme

Dardan Selimaj - ekspert në Sektorin e muzikës

Sali Shoshi - ekspert i trashëgimisë kulturore

Adrian Berisha - ekspert në Sektorin e muzikës, institucionet publike dhe hapësirën publike

Arta Agani - eksperte në arte vizuale, dizajn grafik

Vullnet Sanaja - ekspert i Skenës kulturore të pavarur dhe edukimit artistik

Qëndresa Zeka - dizajnere grafike

Rina Statovci - komunikim

Blerina Kanxha - përkthim

Fjala e Kryetarit të Komunës së Prishtinës

Të dashur qytetarë të Prishtinës,

Me kënaqësi të madhe ju prezantoj Strategjinë për Zhvillimin e Artit dhe Kulturës 2026-2031, një hap madhor për kryeqytetin tonë. Për herë të parë, kemi një plan të qartë për t'i dhënë Prishtinës një identitet të ri, atë të një qendre të rëndësishme artistike dhe kulturore me standarde evropiane.

Ky dokument është rezultat i një procesi gjithëpërfshirës me pjesëmarrjen e mbi 300 anëtarëve të komunitetit kulturor dhe në bashkëpunim me Institutin për Ekonomi të Tregut të Lirë (IETL). Gjatë këtij procesi, kemi siguruar që qëllimet tona strategjike të pasqyrojnë me saktësi nevojat dhe aspiratat e komunitetit artistik duke ndjekur një qasje të bashkëpunimit.

Historikisht, arti dhe kultura janë parë si luks, por nën udhëheqjen time, këto fusha janë bërë prioritet. Ne besojmë se kultura dhe arti janë të lidhura ngushtë me zhvillimin e qëndrueshëm dhe përmirësimin e cilësisë së jetës së qytetarëve. Me këtë në mendje, kemi vendosur të rrisim investimet tona me 10 % të buxhetit të qytetit për artin dhe kulturën, në përputhje me standardet e BE-së.

Strategjia mbështetet në këto pesë objektiva strategjike:

1. **E drejta për të krijuar** - Sigurimi i mundësive të barabarta për të gjithë që të shprehin kreativitetin e tyre.
2. **E drejta për qytetin** - Përmirësimi i qasjes dhe përfshirjes të gjithë qytetarëve në jetën kulturore.
3. **Zhvillimi i qëndrueshëm i sektorit kulturor dhe krijues** - Mbështetja dhe promovimi i një ekosistemi të qëndrueshëm për artin dhe kulturën.
4. **Kujtesa kolektive, gjithëpërfshirëse dhe e dekolonizuar** - Ruajtja dhe promovimi i trashëgimisë kulturore dhe shpirtërore.
5. **Reforma administrative** - Rritja e efektivitetit të administratës së kryeqytetit në mbështetjen e zhvillimit kulturor.

Ky plan ambicioz do të transformojë Prishtinën në një qytet ku arti dhe kultura zënë një vend të rëndësishëm duke e vendosur atë në hartën e qyteteve kulturore të Evropës. Rruga para nesh është sfiduese, por e mundshme dhe jam i bindur se do të arrijmë sukses të madh.

Me respekt, Përparim Rama

Kryetar, Komuna e Prishtinës

Perparim Rama

Mayor of the Municipality of Pristina

Falënderime

Komuna e Prishtinës shpreh mirënjohjen e saj të thellë për bashkëpunëtorët dhe anëtarët e ekipeve profesionale dhe tematike që kontribuan në hartimin e Strategjisë për Artin dhe Kulturën. Me përvojën dhe përkushtimin e tyre u realizua një dokument strategjik i një cilësie të lartë, i cili adreson nevojat dhe aspiratat e komunitetit tonë.

Një falënderim i veçantë i dedikohet Institutit për Ekonomi të Tregut të Lirë (IETL) për mbështetjen e tyre profesionale dhe teknike që kontriboi në krijimin e një strategjie të qëndrueshme dhe vizionare. Ky bashkëpunim i suksesshëm shërben si shembull frymëzues dhe bazë për projekte të ardhshme që synojnë zhvillimin kulturor dhe artistik të qytetit tonë.

Përmbledhje ekzekutive

Strategjia e Prishtinës për Artin dhe Kulturën për vitet 2026-2031 përshkruhet si një vizion që synon të krijojë një mjedis të përshtatshëm për zhvillimin dhe promovimin e artit dhe kulturës duke e vlerësuar lartë kreativitetin dhe inovacionin.

Me një përkushtim të palëkundur për të nxitur mendimin kritik dhe shprehjen e lirë artistike autoktone, qyteti aspron të shfrytëzojë fuqinë e artit për të ndikuar në rritjen e ndërgjegjësimit të komunitetit dhe për të zhvilluar një kulturë të përbashkët jetësore. Kjo strategji synon të krijojë një mjedis që nxit krijuesit të shprehen lirshëm dhe të kultivojnë shprehjen e tyre me lirinë dhe autonominë artistike.

Përmes artit dhe kulturës, Prishtina synon të influencojë sfera të ndryshme të jetës së përditshme duke filluar nga përjetimi i qytetit deri te zhvillimi urban dhe rritja ekonomike. Kjo qasje strategjike reflekton bindjen se arti dhe kultura janë motorë të rëndësishëm për transformimin social dhe ekonomik të qytetit dhe për avancimin e një shoqërie më të pasur dhe më të përparuar.

Fushat kryesore të adresuara në strategji janë të lidhura ngushtë me zhvillimin e integruar të Sektorit kulturor kreativ në qytet përfshirë: muzikën, artet pamore, teatrin, kinematografinë, edukimin, institucionet kulturore, hapësirat publike, manifestimet, buxhetin publik të qytetit për art dhe kulturë, trashëgiminë kulturore dhe shpirtërore, arkivat, gastronominë, artizanatet, bibliotekat dhe botimet.

Arti dhe kultura në të gjithë botën ballafaqohen me sfida të shumta dhe Prishtina nuk është përjashtim. Qyteti përballlet me: *mungesën e hapësirave të mjaftueshme publike* për aktivitete kulturore dhe krijimtari, për prova dhe studio për shfaqje të ndryshme, bashkëpunim për projekte të ndryshme dhe shkëmbimin e ideve, shfaqje dhe ekspozita, punëtori; *infrastrukturën e dobët të atyre ekzistuese dhe menaxhimin joefikas*, si dhe *mungesën e financimit të mjaftueshëm* që kufizon krijimtarinë dhe inovacionin dhe pengon një rritje ekonomike të qëndrueshme në këtë sektor.

Strategjia shfaq përkushtim për rëndësinë e rritjes së hapësirave publike dhe partneriteteve midis kryeqytetit dhe institucioneve qendrore, organizatave kulturore, shoqërisë civile, grupeve të rinjve, sektorit privat dhe partnerëve ndërkombëtarë për zhvillim.

Objektivat strategjike të strategjisë janë të lidhura ngushtë me objektivat specifike, sipas Kornizës për Planifikim dhe Menaxhim Strategjik, për të krijuar hierarki të zbatimit dhe raportimit.

Ajo ofron vizion të unifikuar dhe pesëdhjetë e dy masa që lidhen me problemet e identifikuara në analizën e gjendjes.

Ndër masat dhe intervenimet kryesore të identifikuara në analizën e gjendjes janë: krijimi i programeve të edukimit artistik dhe kreativ për të gjitha grupmoshat, mbështetja e iniciativave lokale dhe të shoqërisë civile për të krijuar hapësira të lira për shprehjen artistike, konsultime dhe përfshirje e komunitetit në planifikimin urban dhe vendimmarrjen për përdorimin e hapësirave publike nga të gjithë qytetarët, ofrimi i granteve dhe subvencionve për krijuesit, organizatat kulturore dhe të rinjët për të zhvilluar projekte inovative, zhvillimi i programeve arsimore dhe kulturore që promovojnë njohjen dhe vlerësimin e historisë të të gjitha grupmoshave dhe kulturave në shoqëri, ndërtimi i monumenteve dhe hapësirave publike që përfaqësojnë historinë dhe kulturën e të gjithë grupmoshave dhe etnive në shoqëri, mbështetja e hulumtimeve dhe analizës të historisë së kolektivit për të adresuar dhe korrigjuar narrativet e shtrembëruara dhe të padrejta dhe rishikimi i strukturave dhe proceseve administrative për të përmirësuar efikasitetin e Drejtorisë së Kulturës për të siguruar që reforma administrative t'i përgjigjet nevojave dhe kërkesave të komunitetit.

Theksi vihet në politika që rrisin autonominë artistike, pavarësinë dhe fuqizimin e sektorëve kulturor dhe kreativ në kryeqytet.

HYRJE

Prishtina, kryeqyteti i Kosovës, shërben si qendra kryesore e vendit në fusha të ndryshme – ekonomike, arsimore, politike, kulturore, administrative, financiare dhe tregtare. Si vendndodhja e institucioneve kyçe shtetërore, përfshirë Qeverinë, Presidencën dhe Kuvendin, Prishtina luan një rol qendror në proceset vendimmarrëse politike dhe administrative të Kosovës.

Trashëgimia historike e Prishtinës përbën një komponent kyç të identitetit të saj, duke pasqyruar vlera të rëndësishme kulturore dhe historike. Lokalitetet arkeologjike që datojnë nga periudhat parahistorike, përfshirë artefakte nga periudhat paleolitike dhe neolitike, tregojnë për një histori të pasur që ruan vazhdimësinë kulturore. Për më tepër, monumentet historike dhe traditat kulturore të trashëguara deri më sot dëshmojnë lidhjen e qytetit me rrënjët e tij historike dhe zhvillimin shoqëror ndër shekuj. Edhe pse sfidat e shekullit XIX dhe periudha e luftërave në vitet '90 përbënë një periudhë të vështirë, Prishtina ka treguar qëndrueshmëri dhe rigjenerim të jashtëzakonshëm. Procesi i rindërtimit pas luftës ka pasuruar qytetin me një trashëgimi të gjallë duke ndërlidhur të kaluarën me aspiratat e modernizimit.

Kultura dhe arti në Prishtinë janë në një fazë të zhvillimit dinamik dhe inovativ. Qyteti ofron një gamë të gjerë të aktiviteteve artistike dhe kulturore duke përfshirë arte pamore, teatër, muzikë, kinematografi, arkitekturë, dizajn, botime dhe artizanate. Artistët e Prishtinës trajtojnë tema të rëndësishme si demokracia, mjedisi dhe përfshirja sociale përmes qasjeve kritike dhe inovative. Një numër i madh ngjarjesh kulturore dhe festivalesh ndërkombëtare e vendosin Prishtinën në hartën rajonale si një qendër kulturore aktive dhe ambicioze.

Përkundër përparimeve, Prishtina përballlet ende me sfida strukturore që prekin sektorin kulturor. Kufizimet financiare dhe mbështetja publike e pamjaftueshme kufizojnë mundësitë për qëndrueshmëri dhe zhvillim. Hapësirat për krijimtari, prova dhe kërkime janë të kufizuara, ndërsa mungesa e platformave për promovimin e artistëve të rinj dhe ndërlidhjen me tregjet ndërkombëtare përbën një pengesë të madhe për zhvillimin e sektorit krijues.

Angazhimi i Kryetarit të Prishtinës për t'i dhënë prioritet artit dhe kulturës është thelbësor. Ai ka shprehur një vullnet të fortë politik për të promovuar këta sektorë si në nivel lokal ashtu edhe ndërkombëtar. Në të njëjtën kohë, komuniteti artistik tregon gatishmëri për të kontribuar drejt pozicionimit të Prishtinës si një qendër kulturore me reputacion rajonal dhe ndërkombëtar. Strategjitë e partneritetit me organizata ndërkombëtare dhe donatorë ofrojnë një platformë të qëndrueshme për mbështetje afatgjate dhe inovacion.

Në këtë kontekst, Strategjia për Artin dhe Kulturën e Prishtinës për periudhën 2026-2031 paraqet një dokument të harmonizuar me standardet e BE-së, duke adresuar nevojat dhe potencialet e sektorit kulturor. Ajo fokusohet në përmirësimin e infrastrukturës kulturore, rritjen e qasjes në

burime dhe fuqizimin e artistëve duke synuar krijimin e një ekosistemi të qëndrueshëm dhe gjithëpërfshirës kulturor.

Ajo bazohet në kapitalin njerëzor dhe hapësirat publike për të forcuar kujtesën kolektive dhe identitetin unik të qytetit. Përmes kësaj strategjie, Prishtina synon të bëhet një model i avancuar për zhvillimin kulturor të qëndrueshëm duke promovuar një frymë bashkëpunimi dhe inovacioni artistik.

METODOLOGJIA

Metodologjia e përpilimit të strategjisë për artin dhe kulturën në Prishtinë është bazuar në Manualin për Planifikimin, Hartimin dhe Monitorimin e Dokumenteve Strategjike dhe Planeve të tyre të veprimit. Ky proces është zhvilluar në disa faza të mirëpërcaktuara, të cilat do të detajohen më poshtë.

Faza 1: Faza përgatitore

Procesi i përpilimit të strategjisë nisi në muajin dhjetor të vitit 2023. Ekipi hartues, i përbërë nga ekspertë dhe përfaqësues të ndryshëm të sektorit, u angazhua për mbledhjen e të dhënave kualitative. Një pyetësor me titull "Përpilimi i Strategjisë për Artin dhe Kulturën në Prishtinë" u shpërnda dhe u plotësua nga 150 respondentë të ftuar në punëtori. Ky pyetësor u përqendrua në aspekte të rëndësishme si roli i komunës në art dhe kulturë, mekanizmat e subvencionimit, përdorimi i hapësirës publike, praktikat edukative dhe proceset e vendimmarrjes. Ky instrument shërbeu si bazë për mbledhjen e të dhënave për analizën e gjendjes.

Përveç pyetësorit, ekipi kryesor e projektit ka bërë një rishikim të thellë të dokumenteve hulumtuese duke përfshirë dokumente të komunës, të dhëna demografike dhe statistikore, Bruto Prodhimin Vendor (BPV), legjislaturën kulturore dhe analizën e buxhetit të komunës për kulturë. Ky rishikim përfshinte shqyrtimin e shpenzimeve kulturore të Komunës së Prishtinës duke u fokusuar në pagat, investimet kapitale, subvencionet dhe grantet gjatë viteve të fundit.

Gjithashtu, u shqyrtuan dispozitat legislative që lidhen me zhvillimin kulturor në Kosovë, duke pasur parasysh kornizat ekzistuese dhe ndarjen e burimeve. Dokumentet strategjike të zhvilluara në kryeqytete të tjera u analizuan për të identifikuar praktikat dhe standardet më të mira ndërkombëtare.

Faza 2: Organizimi i punëtorive

Në janar të vitit 2024, u organizuan gjashtë punëtori sipas fushave të ndryshme duke përfshirë palë të ndryshme të interesit si artistë, përfaqësues të institucioneve publike dhe të pavarura, shoqërisë civile, biznese dhe donatorë ndërkombëtarë. Punëtoritë u udhëhoqën nga Philippe Kern, një ekspert ndërkombëtar për politika kulturore, i cili nxori përfundimet më 30 janar 2024, duke shërbyer si platformë orientuese për hartimin e strategjisë.

Faza 3: Intervista individuale

Pas përfundimit të punëtorive, në muajin shkurt, u zhvilluan intervista individuale me palët e interesit. Këto intervista kishin për qëllim të thellonin diskutimet dhe të siguronin një konsensus më të gjerë rreth hapave të nevojshëm për avancimin e artit dhe kulturës në Prishtinë.

Faza 4: Analiza e gjendjes

Në këtë fazë u identifikuan problemet dhe prioritetet bazuar në diskutimet me ekspertë të fushave të ndryshme. Analiza SWOT ndihmoi në identifikimin e pikave të forta dhe të dobëta, si dhe mundësive dhe rreziqeve që lidhen me zhvillimin kulturor.

Faza 5: Përcaktimi i vizionit dhe objektivave strategjike

Gjatë kësaj faze, ekipi hartues përcaktoi vizionin e strategjisë së artit dhe kulturës. U vendosën pesë objektiva strategjike, të cilat prioritzuan veprimet kryesore për përmirësimin dhe avancimin e Sektorëve Kulturor dhe Kreativ (SKK)¹. Për secilin objektiv strategjik, u përcaktuan objektivat specifike, aktivitetet dhe treguesit.

Faza 6: Hartimi i draftit të parë

Drafti i parë u komentua nga eksperti ndërkombëtar Philippe Kern, i cili më 10 prill 2024 ofroi vlerësimet dhe sugjerimet e tij. Pas përmirësimeve, drafti u prezantua më 15 prill 2024 për Kryetarin e Komunës dhe drejtorët e departamenteve për sugjerime dhe komente.

Faza 7: Konsultimet dhe vlerësimet

Pas prezantimit, drafti pritet t'i nënshtrohet rishikimit nga publiku përmes platformës së komunës për konsultim publik. Komentet dhe sugjerimet e mbledhura do të analizohen dhe do të integrohen në versionin final të Strategjisë për Artin dhe Kulturën në Prishtinë, për periudhën 2026-2031.

ANALIZA E GJENDJES

Prishtina, si kryeqendra kulturore e Kosovës, ofron një jetë të pasur artistike dhe kulturore. Ky qytet, i formësuar nga historia dhe gjeografia unike, është gjithashtu një qendër e rëndësishme për zhvillimin e artit dhe kulturës në nivel kombëtar. Mikpritja dhe dinamika kulturore e Prishtinës janë të përforcuara nga një lëvizje kulturore dhe artistike shumë aktive, e cila mbështetet kryesisht nga organizata joqeveritare (OJQ) të fuqishme dhe një skenë e pavarur kulturore. Kjo lëvizje kontribuon në mënyrë të konsiderueshme në zhvillimin e politikave kulturore, demokratizimin e shoqërisë dhe promovimin e identitetit kulturor të vendit të rëndësishëm së kësaj skene kulturore është fakti që Prishtina u zgjodh si nikoqire e edicionit të 14-të të Bienales Nomadike Evropiane "Manifesta" në vitin 2022².

¹ SKK- Anglisht CCI Cultural Creative Industries

² Manifesta është shtrirë në 25 hapësira emblematiche të Prishtinës duke paraqitur në to 77 artistë nga 32 shtete, dhe 37 nga Kosova. E ftuar nga Komuna e Prishtinës ky festival ka mbështetur ambicien e qytetarëve të Kosovës për të rikthyer, rivitalizuar hapësirat publike dhe për të ndihmuar në rishkrimin e të ardhmes së kryeqytetit të tyre.

Kryeqyteti përfshin gjithashtu 48 fshatra që kontribuojnë në përbërjen e tij kulturore dhe sociale. Prishtina ka një popullsi të shumëllojshme, me shqiptarë që përbëjnë shumicën (97.7%) dhe me grupe të tjera etnike përfshirë turqit, ashkalitë, serbët, si dhe komunitetet goran, rom dhe egjiptian.

Sipas të dhënave preliminare nga regjistrimi i fundit i popullsisë, i realizuar nga Agjencia e Statistikave të Kosovës në periudhën prill-maj 2024, popullsia e Prishtinës arrin në 227,154 banorë duke e bërë atë qytetin më të madh në Kosovë.

Megjithëse rëndësia e Sektorit kulturor (SKK) në Kosovë është pranuar, përfshirë në kryeqytet, ky sektor mbetet ende i padokumentuar në mënyrë të plotë. Aktualisht, Prishtina nuk ka një hartë të qartë të këtij sektori të rëndësishëm. Në nivelin e Bashkimit Evropian, CCS³ (SKK-të) luajnë një rol të konsiderueshëm duke kontribuar me 9 milionë vende pune, që përbëjnë 3.2% të GDP-së së BE-së, një kontribut që tejkalon sektorë si turizmi dhe industria e makinave (UNESCO, 2022). Parashikimet globale tregojnë se deri në vitin 2030, SKK-të përbëjnë rreth 10% të GDP-së globale (G20, 2021)⁴.

Në kontekstin e Prishtinës, sektorë të ndryshëm brenda sektorit kreativ dhe kulturor kontribuojnë në zhvillimin kulturor të qytetit, por shpesh mbeten të papërfaqësuar në statistikave zyrtare. Sipas Agjencisë së Statistikave të Kosovës (ASK)⁵, vetëm 3,720 individë janë të punësuar kulturore ose në profesione të lidhura me kulturën duke përbërë rreth 0.9 % të punësimit total në vend. Këto të dhëna nuk reflektojnë plotësisht kontributin e skenës së kulturës së pavarur (OJQ dhe individe), te cilet kanë një të rëndësishëm në zhvillimin dhe dinamizmin kulturor të qytetit.

Për këtë arsye, është thelbësore që të përmirësohet mbledhja e të dhënave në lidhje me SKK-të, në mënyrë që të kuptohet më mirë madhësia, shpërndarja dhe ndikimi i këtij sektori në ekonominë kombëtare. Rritja e ndërgjegjësimit për rëndësinë ekonomike dhe shoqërore të SKK-ve është një hap i rëndësishëm i zhvillimit të qëndrueshëm dhe forcimit të pozicionit të tyre brenda ekonomisë së vendit.

MUZIKA

Skena muzikore e Prishtinës është një ekosistem i larmishëm dhe dinamik që ka një ndikim të rëndësishëm në identitetin kulturor të qytetit. Duke përfshirë një gamë të gjerë zhanresh dhe

³ Nuk ka një term të dakorduar mbi përkufizimin e Sektorit Kulturor dhe Krijues (CCS) në UNESCO, BE dhe institucione të tjera. Sektorët kulturorë dhe krijues përfshijnë të gjitha fushat aktivitetet e të cilave janë të rrënjosura në vlera kulturore ose përfshijnë shprehje artistike, qoftë individuale apo kolektive. Këta sektorë janë të përkufizuara në kornizën ligjore të Programit *Creative Europe*. Klasifikimi i Eurostat përfshin 10 fusha kulturore: Trashëgimia, Arkivat, Bibliotekat, Librat dhe shtypi, Artet pamore, Artet performative, Produktet audio-vizuale dhe multimedia, Arkitektura, Reklamimi, Punëdoret. Gjithashtu përfshin gjashtë veprimtari: krijimtarinë, prodhimin dhe publikimin, shpërndarjen dhe shitjen, ruajtjen, edukimin, menaxhimin dhe mundësimi i masave rregulluese.

⁴ G20 është një forum ndërqeveritar që përfshin 19 vende sovraane, Bashkimin Evropian dhe Bashkimin Afrikan. Ai punon për të adresuar çështjet kryesore që lidhen me ekonominë globale, të tilla si stabiliteti financiar ndërkombëtar, zbutja e ndryshimeve klimatike dhe zhvillimi i qëndrueshëm.

⁵ Bazuar në të dhënat e Agjencisë së Statistikave të Kosovës (ASK) ne kemi informacion për të gjithë Republikën e Kosovës, dhe jo specifikisht për Prishtinën e vitit 2022. Të dhënat e punësimit në sektorin kulturor derivojnë prej pyetësorit të fuqisë punëtore. Punësimi kulturor përfshin të gjithë ata individë që punojnë në aktivitete ekonomike që konsiderohen kulturore nëse personat kanë një punë në sektorin kulturor. Kjo përfshin gjithashtu bashkëpunimin kulturor pavarësisht nëse punësimi i tyre është në një aktivitet jokulturor.

aktivitetesh, ajo ka ndihmuar në formësimin e Prishtinës si një qendër kulturore dhe artistike, jo vetëm në nivel kombëtar, por edhe në atë rajonal. Çdo vit, qyteti organizon mbi 30 festivale muzikore që mbulojnë zhanre nga muzika klasike deri te format bashkëkohore dhe eksperimentale, duke tërhequr artistë dhe adhurues nga e gjithë bota.

Përparësitë e skenës muzikore

Një nga përparësitë kryesore të skenës muzikore në Prishtinë është prania e festivaleve të shumta dhe aktiviteteve kulturore që përfaqësojnë një spektër të gjerë artistik. Festivali “Sunny Hill,” organizuar nga këngëtarja me famë botërore Dua Lipa, ka sjellë vëmendjen ndërkombëtare në Kosovë, duke tërhequr mijëra vizitorë dhe artistë të njohur. Festivale të tjera si “ReMusica,” që përqendrohet në muzikën klasike, dhe “DAM Festival,” i fokusuar në muzikën bashkëkohore, kontribuojnë gjithashtu në reputacionin kulturor të qytetit.

Institucionet muzikore publike luajnë një rol kyç në zhvillimin e skenës muzikore. Filharmonia e Kosovës, e përbërë nga Orkestra Simfonike dhe Kori, është një nga institucionet kryesore që promovon muzikën klasike 120 anëtarë⁶, ndërsa Teatri Kombëtar i Operas dhe Baletit ofron një gamë të gjerë aktiviteteve muzikore. Këto institucione ndihmojnë në ruajtjen dhe promovimin e muzikës dhe kulturës së lartë në Prishtinë. Gjithashtu, qyteti ka një infrastrukturë të fortë për edukimin muzikor, me tri fakultete muzikore dhe shkolla të dedikuara që ofrojnë formim për muzikantët e rinj. Kjo krijon një brez të ri artistësh të talentuar që do të kontribuojnë në zhvillimin e mëtejshëm të skenës muzikore të qytetit.

Problemet dhe dobësitë e skenës muzikore

Me gjithë përparësitë e saj, skena muzikore e Prishtinës përballet me disa sfida të rëndësishme.

Mungesa e hapësirave për organizime është evidente për të gjitha aktivitetet muzikore në qytet. Skena e muzikës “live” dikur e shtrirë edhe në klube ikonike po ashtu vuan pasojat e pandemisë duke çuar në mbylljen e lokaleve për muzikë “live”. Disa prej hapësirave publike ku mbahen aktiviteteve kryesore të muzikës mbeten: Salla e Kuqe, Atelieja dhe Amfiteatri i Pallatit të Rinisë dhe Sportit, Amfiteatri i ri i Bibliotekës Universitare, Salla e vogël e Fakultetit të Arteve, Holli i Bibliotekës Kombëtare të Kosovës, Kino Armata, Modelariumi i Fakultetit të Arkitekturës, Kisha katolike “Shën Ndou” dhe Katedralja “Nënë Tereza”. Hapësira në pronësi private, si “Hotel Emerald” (salla “Beethoven”) dhe “Swiss Diamond” (salla “Dyarl”) kanë salla për shfaqje. Hapësira më periferike si Klan Arena apo AMC Hall, ndodhen në periferi të Prishtinës dhe shërbejnë për organizimin e eventeve më të mëdha (me kapacitet prej 1000 vetash).

⁶ Filharmonia e Kosovës paraqet padyshim vazhdimësinë e punës së ish Orkestrës Simfonike të Radiotelevizionit të Prishtinës (e themeluar 1975) veprimtaria e secilës u shua me dhunë nga regjimi serb në vitin 1990. Kori i Filharmonisë së Kosovës është ansamble profesionist me 50 anëtarë përfshinë vepra të epokave të ndryshme stilistike nga renesanca e deri te veprat e kompozitorëve të muzikës bashkëkohore.

Hapësirat publike të hapura përdoren kryesisht gjatë muajve të verës dhe janë: Sheshi “Skënderbeu”, amfiteatri në sheshin “Zahir Pajaziti”, rruga “2 Korriku”, platoja e Pallatit të Rinisë dhe Sportit, amfiteatri i parkut të Gërmisë dhe fusha e basketit, si dhe Kalaja e Harilaqit.

Rritja e numrit të hapësirave për koncerte dhe festivale do të ndihmonte në përmirësimin e infrastrukturës dhe do të krijonte mundësi të reja për artistët dhe organizatorët.

Financimi i pamjaftueshëm është një nga problemet kryesore për artistët e rinj muzikorë në Kosovë, pasi mbështetja nga sektori publik është shumë e kufizuar. Kjo mungesë financimi pengon zhvillimin e projekteve afatgjata dhe përmbushjen e nevojave të skenës muzikore në mënyrë të qëndrueshme. Për kompozitorët e rinj, mungesa e interpretimit profesional nga trupa të organizuara si kor apo ansamble është një tjetër pengesë, pasi kjo është një praktikë e zakonshme në konservatorët ndërkombëtarë, por mungon në Kosovë. Fakultetet muzikore nuk ofrojnë struktura të plota për prova dhe performanca, duke ndikuar negativisht në formimin artistik të studentëve. Për më tepër, mungesa e sallave të përshtatshme për aktivitete muzikore dhe prova është një sfidë e vazhdueshme.

Përballja me sfidën e "skills gap" kërkon një qasje gjithëpërfshirëse që fokusohet te krijimi i programeve arsimore të specializuara, mbështetja për teknologjinë muzikore dhe ngritja e mekanizmave që lidhin artistët me skenën globale. Kjo do të mundësonte zhvillimin profesional të artistëve dhe forcimin e industrisë muzikore në Kosovë.

Mundësitë për zhvillim

Komunat dhe festivalet kanë potencial të madh për të mbështetur zhvillimin kulturor, por shpeshherë nuk përfitojnë nga mundësitë ndërkombëtare si "EFFE Seal for Festival Cities and Regions." Gjithashtu, festivalet nuk janë integruar në mënyrë të qëndrueshme në një agjendë kombëtare kulturore, duke kufizuar ndikimin e tyre në nivel vendor dhe ndërkombëtar.

Skena muzikore e Prishtinës ka një potencial të madh për të zgjeruar ndikimin e saj në nivel rajonal dhe ndërkombëtar. Festivali “Sunny Hill” dhe festivale të tjera si “Chopin Piano Fest” tregojnë mundësitë që qyteti ka për të tërhequr audienca të reja dhe për të forcuar reputacionin e tij ndërkombëtar. Zhvillimi i zhanreve të ndryshme, përfshirë muzikën elektronike, po ashtu diversifikon ofertën kulturore dhe krijon një peizazh artistik më të pasur dhe energjik.

Për të siguruar një zhvillim të qëndrueshëm, është thelbësore të rritet mbështetja financiare nga sektori publik dhe privat. Një investim i qëndrueshëm në infrastrukturë dhe krijimi i hapësirave të reja për performanca muzikore do të ishin hapa të rëndësishëm për të përmirësuar skenën muzikore të qytetit dhe për të ndihmuar artistët të arrijnë sukses të qëndrueshëm.

KINEMATOGRAFIA

Kinematografia në Kosovë ka arritur sukses të jashtëzakonshëm në skenën globale duke u njohur në ngjarje prestigjioze si Oscars, BAFTA dhe Sundance. Këto arritje kanë tërhequr vëmendjen e

qeverisë duke ngritur si çështje të interesit publik me potencial të madh për rritje dhe suksese të mëtejshme.

Qendra Kinematografike e Kosovës (QKK) është institucioni kryesor publik për kinematografi në Kosovë, i cili ka për qëllim realizimin e politikave kinematografike për interesin publik. QKK organizon thirrje vjetore për subvencionimin e projekteve filmike në kategori të ndryshme si metrazh i shkurtër dhe i gjatë artistik, dokumentar, animacion, zhvillim skenarësh dhe bashkëprodhime ndërkombëtare. Përveç kësaj, QKK promovon industrinë e filmit të Kosovës në festivale dhe tregje ndërkombëtare të filmit. QKK ka të regjistruara 280 studio filmike që rrisin fushën e regjisorëve të talentuar, producentëve dhe skenaristëve.

Sa i përket edukimit, Fakulteti i Arteve, përmes Regjisë së Filmit dhe Televizionit, është institucioni më i besueshëm për studimin e filmit në Kosovë. Ky fakultet ofron një bazë të fortë akademike dhe praktike për studentët e filmit.

Platformat joformale si “Neo School e Kino Armatës“, “Anibar“ dhe “Akademia e Animacionit“ ofrojnë trajnime ekstrakurrikulare për filmbërësit e rinj në zhanre të ndryshme. Këto programe janë thelbësore për zhvillimin e aftësive praktike dhe kreative të studentëve për aspektet e ndryshme të procesit të filmbërjes së dokumentarëve, prej produksionit, hulumtimit, zhvillimit të skenarit, regjisë, montazhit, audios.

Kino Armata, Kino Rinia dhe Kino ABC ofrojnë hapësira për shfaqje të filmave dhe promovimin e përmbajtjeve audiovizuale. Megjithatë, ekziston një mungesë e pajisjeve moderne dhe studiove të prodhimit, të cilat janë esenciale për post-produksionin dhe zhvillimin profesional të filmave.

Festivali ndërkombëtar i filmit në Prishtinë, ndryshe i njohur si PriFest, mbahet në Prishtinë dhe shfaq produksione të ndryshme filmash të mirënjohur ndërkombëtarisht në regjionin e Ballkanit. Është themeluar pas deklaratimit të Pavarësisë së Kosovës, në vitin 2008. Përmes Pri Film Fest, Prishtina shfaqet si qendër për takime ndërkombëtare të filmbërësve dhe studiove. Këto ngjarje ofrojnë një platformë për shkëmbim ndërkombëtar, duke lejuar profesionistët vendas të shfaqin punën e tyre, të lidhen me homologët ndërkombëtarë dhe të shkëmbejnë njohuri të vlefshme me industrinë globale të filmit. Përveç kësaj, televizioni kombëtar i Prishtinës, RTK, luan një rol vendimtar në promovimin e talentëve dhe produksioneve vendore, duke forcuar më tej pozitën e qytetit në skenën ndërkombëtare të filmit.

Megjithëse qeveria njeh rolin vendimtar të filmit, industria përballlet me kufizime në infrastrukturë, teknologji dhe kapacitete. Në punëtorinë e organizuar më 24 janar 2024, me përfaqësues të Sektorit të kinematografisë dhe intervistat e zhvilluara me profesionistë të fushës, u identifikuan sfidat kryesore, si: mbështetja financiare e pamjaftueshme, mungesa e pajisjeve moderne kamera, audio pajisje, njësi montazhi, etj., procedurat burokratike për lejet e xhirimit. Mungesa e aftësive teknike

për rolet si teknikë transmetimi dhe audio-vizualë, dizajnerë grafikë dhe multimedial dhe fotografë. Këto role kërkojnë kompetenca të avancuara në montazh video, inxhinieri të tingullit, dhe dizajn digjital, por aftësitë ekzistuese nuk i përmbushin standardet e tregut. Mungesa e aftësive si gjuhët e huaja, përdorimi i mjeteve digjitale dhe njohuritë për mbrojtjen e mjedisit. Buxheti i ndarë nga Ministria e Kulturës Rinisë dhe Sporteve (MKRS) për vitin 2024 për QKK, prej 1,600,000 euro, u konsiderua i pamjaftueshëm. Në punëtori u theksua nevoja për një fond të veçantë të Kryeqytetit për kinematografinë sipas praktikave të vendeve të zhvilluara me qëllim të promovimit të artistëve të rinj dhe rritjes së pjesëmarrjes në skenën ndërkombëtare, e cila përkthehet në zhvillim ekonomik. Një industri e fortë filmike ndihmon në zhvillimin e identitetit dhe kulturës kombëtare, edukimin e publikut dhe promovimin e turizmit duke bërë që lokacionet filmike të kthehen në destinacione të njohura turistike.

ARTET PAMORE

Skena e arteve pamore në Prishtinë shquhet për pasurinë dhe larmishmërinë e saj duke reflektuar një ekosistem dinamik dhe të ndryshueshëm. Ajo mbështetet në një spektër të gjerë artistësh, hulumtuesish, kuratorësh, institucioneve dhe platformave online që promovojnë artin në forma të ndryshme si piktura, video, skulpturë, media të miksuara, performancë dhe publikime. Kjo larmi është përforcuar nga një rrjet i fuqishëm që përfshin kompani të printimit, dizajnit dhe prodhimit të materialeve duke krijuar një sistem të ndërlidhur që mbështet artin pamor.

Hapësirat kryesore për artet pamore përfshijnë institucionet publike si *Galeria Kombëtare e Kosovës*⁷, *Galeria e Ministrisë së Kulturës (Qafa)*⁸, si dhe hapësirat e institucioneve të arsimit të lartë, si Galeria e Arteve dhe Galeria e Akademisë së Arteve dhe Shkencave të Kosovës. Megjithatë, pjesa më e madhe e aktiviteteve artistike realizohet nga skena e pavarur, e cila përfshin organizata si Foundation 17, Termokiss, Stacion - Qendra për Art Bashkëkohor Prishtinë dhe festivale si “HAPU”.

Artet rrugore përbëjnë një aspekt të rëndësishëm të skenës artistike në Prishtinë, me ngjyra dhe komente që zbukurojnë çdo anë të qytetit. Takimi i përvitshëm i “Meeting of Styles” sjell së bashku artistë vendorë dhe ndërkombëtarë duke ofruar një platformë për mesazhe të larmishme dhe ekspresive. Megjithatë, skena e arteve pamore përballet me sfida të rëndësishme pasi që mungesa e hapësirave për prodhim, mjeteve dhe burimeve financiare ka ndikuar në zhvillimin e saj. Sidoqoftë, artistët e pavarur janë të angazhuar me çështje politike dhe shoqërore duke shfaqur punimet e tyre përmes ekspozitave dhe ndërhyrjeve artistike, të organizuara nga iniciativa si Oral History Initiative, Cultural Heritage without Borders (CHwB), dhe ForumZFD.

⁷ Galeria Kombëtare e Kosovës u themelua në vitin 1979 si institucion kulturor për prezantimin e artit pamor dhe ruajtjen e mbledhjen e veprave më me vlerë. Për këto 30 vjet të veprimtarisë ky institucion ka organizuar afro 500 ekspozita në vend dhe në botën e jashtme, të cilat janë përcjellë me shumë botime, dhe blerjen e afro 1000 punimeve artistike nga të cilat është formuar një fond i pasur i Galerisë.

⁸ Galeria e Ministrisë së Kulturës GMK ka filluar punën në shtator të vitit 2000. Që nga fillimi i saj e deri më sot, janë organizuar mbi 200 ekspozita individuale e kolektive të autorëve vendor dhe ndërkombëtar.

Peizazhi i artit publik në Prishtinë është gjithashtu i pasur me statuja dhe instalacione që përfaqësojnë figura historike dhe ngjarje të rëndësishme. Monumentet si ai i Skënderbeut dhe Ibrahim Rugovës, së bashku me instalacione të reja si "Trëndafili i Bardhë" nga Sislej Xhafa, e theksojnë rëndësinë e artit në hapësirën publike. Kjo shpërndarje e arteve publike nënvizon potencialin e pashfrytëzuar të qytetit për të integruar veprat e artit bashkëkohor në arkitekturën e tij duke krijuar hapësira interaktive që nxisin angazhimin e komunitetit.

Përveç kësaj, zhvillimi urban i Prishtinës ka anashkaluar angazhimin e komunitetit duke çuar në mungesën e hapësirave publike që nxisin ndjenjën e përkatësisë. Çështja e hapësirës publike është një temë e vazhdueshme në diskutimet mbi përdorimin dhe programimin e saj me artistët dhe organizatat e shoqërisë civile që kontribuojnë në këtë dialog përmes projekteve dhe hulumtimeve.

Artet pamore në Kosovë përballen me disa probleme kryesore, duke përfshirë mungesën e financimit dhe mbështetjes institucionale, e cila kufizon zhvillimin e projekteve dhe ekspozitave të qëndrueshme. Mungojnë hapësirat e dedikuara për ekspozita dhe studiot për artistë, duke ndikuar negativisht në krijimtarinë dhe prezantimin e punëve të tyre. Edukimi dhe trajnimi në artet pamore janë të kufizuara, me një mospërputhje mes programeve arsimore dhe kërkesave të tregut, si dhe mungesën e mentorimit dhe shkëmbimeve ndërkombëtare. Njohuritë për marketingun, promovimin dhe përdorimin e platformave digjitale janë të dobëta, duke kufizuar mundësitë për artistët që të arrijnë një audiencë më të gjerë dhe të hyjnë në tregje ndërkombëtare. Për më tepër, mungesa e vlerësimit të artit pamor dhe përfshirjes së tij në politikat kulturore redukton impaktin e tij në zhvillimin kulturor dhe ekonomik të vendit.

Në këtë kontekst, Prishtina shënoi një ngjarje të rëndësishme me Manifesta 14 në vitin 2018, e cila transformoi hapësirat publike me ndërhyrje artistike dhe rindezi interesin për artin. Kjo bienale ka shërbyer si një testament për potencialin e qytetit dhe është një shembull i rëndësishëm i bashkëpunimit ndërkombëtar. Megjithatë, mundësitë për rezidenca dhe trajnime për artistët janë të limituara duke e bërë të vështirë zhvillimin e tyre në nivel ndërkombëtar. Fondacioni 17 dhe Qendra Multimedia ofrojnë disa mundësi, por kërkohet më shumë mbështetje për të krijuar hapësira dhe burime që nxisin kreativitetin dhe angazhimin e artistëve.

Në përfundim, skena e arteve pamore në Prishtinë është një reflektim i pasurisë kulturore dhe sfidave që përballen komuniteti artistik. Me mbështetje të vazhdueshme dhe përkushtim për angazhimin e komunitetit, kjo skenë ka potencialin të zhvillohet dhe të rritet në mënyrë të qëndrueshme.

TEATRI DHE ARTET PERFORMUESE

Skena teatrore dhe artistike në Prishtinë përbën një mozaik të pasur dhe të larmishëm, i cili reflekton një angazhim të vazhdueshëm për të promovuar artin dhe kulturën në nivel lokal dhe ndërkombëtar. Qyteti ofron një gamë të gjerë shfaqjesh përmes teatrove si Teatri Kombëtar i Kosovës, Teatri "ODA" dhe Teatri i Qytetit të Prishtinës "Dodona". Veçanërisht Teatri i Kukullave "Dodona", që është i vetmi teatër nën administrimin e qytetit, ka arritur të dallojë me

pjesëmarrjen e tij në festivale kombëtare dhe ndërkombëtare. Ky institucion është shembull i përpjekjeve të suksesshme për të ruajtur dhe promovuar artin në nivel komunal.

Përtej teatrove tradicionale, organizata të pavarura kulturore si Qendra Multimedia⁹ dhe “ART Polis” luajnë një rol të rëndësishëm në zhvillimin e mëtejshëm të skenës teatrore dhe artistike në Prishtinë. Këto organizata shfrytëzojnë teatrin për të ndihmuar zhvillimin social dhe kulturor përmes dialogut dhe projekteve të ndryshme duke sjellë në fokus çështje të rëndësishme shoqërore. Kontributi i tyre është një shtytje e rëndësishme për diversifikimin e aktiviteteve kulturore dhe artistike në qytet.

Institucionet arsimore, si Kolegji “AAB” përmes teatrit “Faruk Begolli”, krijojnë platforma për shfaqje studentore duke mbështetur zhvillimin e talentëve të rinj dhe duke pasuruar jetën kulturore të qytetit. Festivalet si “Prishtina International Theatre Festival” (PITF) dhe festivali “HAPU” organizuar nga Teatri “ODA”, sjellin produksione inovative nga brenda dhe jashtë vendit duke e bërë qytetin një qendër për shfaqje ndërkombëtare dhe për bashkëpunime artistike.

Me gjithë vështirësitë historike dhe politike, skena teatrore e Prishtinës ka mbetur dinamike dhe e gjallë duke vazhduar të rritet me projekte të reja dhe iniciativa të freskëta. Një tjetër dimension i rëndësishëm i skenës artistike është ai i arteve performuese që përfshin: Operë, Baletin Kombëtar dhe Ansamblin “Shota”, të cilët luajnë një rol qendror në pasurimin e jetës kulturore të qytetit. Këto trupa performuese ofrojnë shfaqje të rregullta dhe bashkëpunojnë për të sjellë në jetë produksione të reja dhe me cilësi të lartë.

Prishtina është gjithashtu shtëpia e një numri të madh ansamblesh kulturore dhe artistike që kanë luajtur një rol të rëndësishëm në ruajtjen dhe promovimin e trashëgimisë kombëtare. Ansamblet si “Bajram Curri”, Ansambli i Këngëve dhe Valleve të Universitetit të Prishtinës dhe shumë të tjerë, kanë ndihmuar në ruajtjen e traditave muzikore dhe koreografike të Kosovës duke ofruar një platformë për talente të reja dhe duke siguruar që trashëgimia kulturore të mos harrohet. Këto ansamble jo vetëm që performojnë në ngjarje të ndryshme lokale, por gjithashtu promovojnë Kosovën në arenën ndërkombëtare duke marrë pjesë në festivale dhe aktivitete jashtë vendit.

Nga ana tjetër, shumë prej këtyre ansambleve përballen me sfida të rëndësishme financiare dhe teknike. Mungesa e infrastrukturës adekuate dhe e fondeve ka ndikuar negativisht në mundësitë e tyre për të zhvilluar projekte ambicioze dhe për të zgjeruar aktivitetet e tyre. Për shembull, disa ansamble folklorike si “Bajram Curri” dhe “Hivzi Sulejmani” përballen me kufizime të mëdha në

⁹ Nga viti 2002 Qendra ka organizuar dhe facilituar mbi 100 projekte artistike, në Kosovë por edhe në vende të tjera në Evropë. Komuniteti i artistëve/ekspertëve bashkëpunues të Qendrës krijon ngjarjet e veta dhe lehtëson programimin për të tjerët. Prodhimet e Qendrës kanë qenë me turne në më shumë se 100 teatro ndërkombëtare dhe festivale teatrore në Evropë, USA and Africa. Puna e Qendrës Multimedia është shfaqur gjerësisht në shtypin ndërkombëtar, përfshirë The Guardian (UK), Der Spiegel (Gjermani), La Repubblica (Itali), The Stage (UK), New York Times (SHBA), Teatri Heute (Gjermani) Danas (Serbi), Frankfurter Allgemeine Zeitung (Gjermani), Teatri Amerikan, Der Standard (Austri), Linköping (Suedi), Hystrio (Itali), Cassandre (Francë) etj

burime, gjë që ndikon në kapacitetet e tyre për të realizuar aktivitetet artistike dhe për të ruajtur trashëgiminë kulturore.

Përkundër këtyre sfidave, festivali ndërkombëtar i valleve folklorike për fëmijë “Ylberi i Prishtinës” ka arritur të ruajë statusin e tij si një nga festivalet më të rëndësishme për fëmijët në rajon. Ky festival tërheq qindra pjesëmarrës nga e gjithë bota, duke promovuar jo vetëm shkëmbimin kulturor, por edhe edukimin e brezave të rinj për rëndësinë e trashëgimisë kulturore.

Skena artistike e Prishtinës është një kombinim i pasionit, talentit dhe përkushtimit që vazhdon të gjallërojë qytetin, pavarësisht sfidave të shumta.

TRASHËGIMIA KULTURORE

Qyteti i Prishtinës ka një trashëgimi të madhe historike dhe kulturore, me 102 monumente arkitekturore dhe 4 monumente arkeologjike. Qendra e vjetër e qytetit përfshin historinë e periudhës osmane mes xhamive, hamamit të madh (banja turke) dhe shtëpive tradicionale të asaj periudhe.

Sidoqoftë mungesa e një mekanizimi të mirëfilltë për mbrojtjen urbane dhe arkitekturore paraqet sfida të menaxhimit dhe ruajtjes së kësaj trashëgimie të vlefshme. Projekte të pakontrolluara të zhvillimit, ndërtime inkongruente të reja dhe gjendja e braktisur e monumenteve të rëndësishme si Hamami i Madh theksojnë nevojën urgjente për një plan strategjik të ruajtjes së tyre.

Përpjekjet e fundit nga UNHABITAT dhe MKRS kanë kërkuar ripërcaktimin e kufijve për zonën historike dhe krijimin e zonave mbrojtëse. Ky bashkëpunim fokusohet në monumentet e shekullit të XX-të dhe shënon një hap të rëndësishëm për një menaxhim holistik të trashëgimisë. Gjithashtu, investime nga Bashkimi Evropian e kanë lehtësuar restaurimin e Kullës së Sahatit, ndërsa partneritetet e qytetit me organizata si CHwB synojnë të rigjallërojnë zona kryesore si rruga “Model”. Këto përpjekje përqendrohen kryesisht në trashëgiminë materiale, sfida qëndron në zgjerimin e këtyre përpjekjeve në mbrojtjen e elementeve kulturore jomateriale/shpirtërore.

Pavarësisht diversitetit të pasur kulturor të qytetit, ka një neglizhencë të dukshme për ruajtjen e elementeve të trashëgimisë jomateriale, duke përfshirë traditat, muzikën, gjuhën dhe praktikat kulturore. Këto elemente, të ngulitura thellë në kujtesën kolektive të qytetarëve, kërkojnë hulumtim dhe prezantim të mirërenduar për të kuptuar dhe vlerësuar plotësisht pasurinë kulturore të Prishtinës. Adresimi i këtij hendeku është thelbësor për një kuptim gjithëpërfshirës dhe ruajtjen e qëndrueshme të identitetit të qytetit.

Duke kuptuar se peizazhi urban është i endur në mënyrë të ndërlikuar në procese më të gjera shoqërore, çdo cep është formësuar nga zhvillimet politike dhe ekonomike. Kosova përballet çdo ditë me ndikimin e qëndrueshëm të kolonializimit duke kaluar nëpër luftë, shumë nga arkivat e saj ende mungojnë, janë shkatërruar ose të vjedhura. Për më tepër, shumë artefakte nga Muzeu i Kosovës janë marrë dhe ndodhen në Beograd¹⁰. Gjatë luftës, gjatë viteve të 90-ta, Prishtina ishte qendra e rezistencës politike dhe qytetare. Ambientet si Teatri dhe Galeria Dodona, Elida apo Hani i 2 Robertëve tejkaluan funksionet e tyre kryesore¹¹. Ato nuk ishin thjeshtë skena për artin, ato u bënë platforma për shprehjen e mospajtit dhe nxitjen e unitetit. Lufta për liri dhe organizim të shtetit të Kosovës atëherë bëhej nëpër shtëpi private ku tani shkollat e mesme mbaheshin sikurse Shtëpia e Herticës¹².

Sfida e sotme sillet rreth punës së kujtesës, interpretimit të ndërtesave, adresimit të arkivave të humbura dhe të vjedhura dhe ndërtimit të arkivave të reja për të nxjerrë në pah këto histori të ndërlikuara. Qëllimi është shpërndarja e njohurive, duke çuar në përmirësimin e kushteve materiale dhe të jetesës. Në Kosovë, punëtorët e kulturës janë angazhuar prej kohësh në veprimtari që lidhen me kujtesën, rrëfimet dhe hapësirat publike për shkak të përpjekjeve të gjera, përvijimit dhe interpretimit të nevojshëm.

Përpjekjet e tyre synojnë të sigurojnë që një histori me shumë shtresa dhe përfshirëse të tregohet. Jo vetëm disa arkiva mungojnë, por shumë vende mungojnë në demarkacionin e ngjarjeve historike të rëndësishme, kurse proceset e arkivimit janë ende në një pozicion të brishtë. Në Prishtinë ekziston Instituti Kombëtar i Historisë “Ali Hadri”, i cili kryen kërkime historike akademike. Në anën tjetër, shumë biseda dhe projekte rreth pyetjes së arkivave po sjellin organizatat kulturore shoqërore si Oral History Kosova, Fondacioni Lumbardhi, Pykë-Presje, Fondacioni 17, Qendra e Dokumentimit Kosova, YIHR, etj.

Thirrja për bashkëpunim të vazhdueshëm midis komunitetit, autoriteteve lokale dhe organizatave të trashëgimisë është një aspekt themelor i qëndrueshmërisë dhe promovimit të trashëgimisë kulturore të Prishtinës. Përtej strukturave fizike, ky angazhim bashkëpunues duhet të zgjerohet për të përfshirë aspektet e pakënaqshme që formojnë kurrizin e identitetit të qytetit. Vetëm përmes përpjekjeve të bashkuara mund të zbatohet një strategji e qëndrueshme dhe efektive e mbajtjes. Identifikimi i disa sitesh¹³ arkeologjike dhe monumenteve brenda Komunës së Prishtinës është një hap vendimtar në njohjen e thellësisë së rrënjëve historike të qytetit. Megjithatë, kërcënimi i vazhdueshëm nga zhvillimet e tanishme dhe të ardhshme, së bashku me industrializimin, kërkon masa parandaluese të menjëhershme për të mbrojtur këto thesare arkeologjike. Integrimi i ruajtjes

10 The stolen artefacts of Kosovo: <https://balkanacademia.com/2023/08/27/the-stolen-artefacts-of-kosovo/>

11 Hani i 2 Robertëve: cultural centre of Prishtina, rebellion against the regime, Koha Net: <https://www.koha.net/en/kulture/275125/hani-i-2-roberteve-ndash-brend-kulturor-i-prishtines-rebelim-ndaj-regjimit>

12 Heritca School House, Oral History Initiative: https://oralhistorykosovo.org/points_of_interests/home-schools-heritca-family-house/

13 Termi “site” i referohet një vendi të caktuar me rëndësi historike, kulturore, arkeologjike ose natyrore. Në kontekstin e trashëgimisë kulturore, një site arkeologjik është një vend ku gjenden mbetje të lashta, struktura, ose artefakte që ofrojnë informacion mbi të kaluarën.

arkeologjike në strategjitë e planifikimit urban dhe zhvillimit është i domosdoshëm për të siguruar bashkëjetesën pa problem të trashëgimisë dhe progresit.

Trashëgimia kulturore nuk është një objekt i historisë, por një fuqi dinamike që mund të kontribuojë në mënyrë të konsiderueshme në zhvillimin ekonomik. Propozimi për një qasje të integruar në mbrojtjen e trashëgimisë kulturore, duke përfshirë ruajtjen, vlerësimin dhe rivitalizimin, përputhet me besimin se pasuritë kulturore mund të veprojnë si katalizatorë për rritjen ekonomike. Duke përdorur trashëgiminë kulturore për turizëm të qëndrueshëm, Prishtina jo vetëm që mund të përforcojë identitetin e saj kulturor, por gjithashtu të krijojë krenari në mes të banorëve të saj. Prishtina gjendet në një pikë kritike ku ndërhyrjet strategjike janë të pamohueshme për të gjetur një ekuilibër mes zhvillimit dhe mbajtjes së trashëgimisë së saj të pasur kulturore. Ndërsa iniciativat e fundit sinjalizojnë momentum pozitiv, ka një nevojë urgjente për të zgjeruar fokusin për të përfshirë elementet e pakënaqshme të trashëgimisë.

ARTE DHE ARTIZANATE

Jeta kulturore dhe shpirtërore e shqiptarëve kudo është shumë e pasur. Ajo ka një traditë të gjatë që rrjedh thellë në lashtësi dhe mban mbi supe peshën e shekujve dhe mijëvjeçarëve. Populli ynë e ka ruajtur me zell të madh këtë jetë të pasur kulturore me të gjitha veçoritë e saj karakteristike. Në varësi të kohës, kjo kulturë paraqet aktivitetet kryesore ekonomike të qyteteve tjera dhe të Prishtinës, që kanë pasur ndikim të madh në zhvillimin e saj.

Prishtina ka një trashëgimi të pasur në artizanatet tradicionale, përfshirë artet e tekstilit, punimet në metal, dru, argjend si dhe zeje tjera si teneqepunuesit duke pasur një ndikim të thellë në kulturën dhe identitetin e qytetit, e cila në kohën bashkëkohore shpesh nuk njihet dhe nuk vlerësohet në masën e duhur.

Në Prishtinë, artet e tekstilit, zejtaria e sermagjinjëve kanë qenë mjaft të zhvilluara. Veshjet e nusërisë dhe punimet me kadife të qëndisura me penj të art dhe argjend përbëjnë një aspekt të rëndësishëm të trashëgimisë kulturore. Dyqanet e nuseve janë dëshmi e aftësive të artizanëve lokalë, të cilët përdorin teknika të ndryshme si thurja me grep, qëndisja dhe punimet me rruaza për të zbukuruar veshjet dhe sendet shtëpiake. Këto punime ruajnë dhe promovojnë trashëgiminë kulturore dhe janë të pranishme në dasma dhe ceremoni të tjera të rëndësishme. Përveç dyqaneve të nuseve edhe lëkurëpunuesit, rrobaqepësit, qëndistarët, endësit e mëndafshit dhe qilimpunuesit shfaqin ekspertizën e qytetit në fushën e tekstileve.

Përveç artit të tekstilit, punimet në metal dhe dru tregojnë gjithashtu një trashëgimi të pasur artistike në Prishtinë. Artizanët në këto fusha krijojnë objekte të rralla që rrëfejnë histori përmes

detajeve dhe përkushtimit ndaj mjeshtërisë. Shumë nga produktet e punuara me dru përmbajnë motive dhe dizajne tradicionale që kanë kuptime simbolike.

Argjendarët dhe orëpunuesit përfaqësojnë përkushtimin e qytetit ndaj punimit të metaleve. Shumë nga dizajnet e përdorura në filigran kanë kuptime simbolike dhe shpesh janë të lidhura me histori lokale, mitologji dhe simbole që përfaqësojnë identitetin dhe traditat e komunitetit.

Një sfidë e rëndësishme për trashëgiminë e këtyre artizanateve është mungesa e mundësive për të fituar dhe përmirësuar aftësitë në këto zanate. Sipas specialistëve të kësaj fushe, zanatet janë shndërruar në punë jo edhe aq fitimprurëse, gjë që mund të jetë një nga arsyet pse të rinjtë nuk dëshirojnë të vazhdojnë zanatin e të parëve të tyre.

Në këtë kontekst, është e nevojshme të zhvillohen programe që ofrojnë trajnime dhe aftësime në artizanatin tradicional.¹⁴ Nga kjo do të përfitonte jo vetëm komuniteti vendas, por do të ndihmonte gjithashtu në ruajtjen dhe promovimin e trashëgimisë kulturore të qytetit.

Për të adresuar këtë problem, është e nevojshme të nisë një proces hulumtimi mbi potencialin e tregut dhe të zhvillohen programe afatshkurtra që të tërheqin vizitorët dhe popullsinë vendase në mësimin e këtyre zanateve. Mungesa e programeve gjithëpërfshirëse artistike dhe mbështetjes për punëtoritë vendore të artit dhe artizanateve është një problem që kërkon zgjidhje. Aktualisht, qytetarët kanë shumë pak mundësi për të ushtruar aftësitë e tyre krijuese në këto fusha. Iniciativat ekzistuese, të mbështetura nga fondet publike dhe OJQ-të, janë të pamjaftueshme për të arritur një masë më të gjerë qytetarësh që dëshirojnë të zbulojnë talentet e tyre.

Në këtë kontekst, është e rëndësishme të ndërtohen kapacitete në nivel komuniteti. Shkollimi dhe trajnimi profesional janë elemente thelbësore për ruajtjen dhe zhvillimin e zanateve tradicionale. Për të siguruar që këto aftësi dhe njohuri të mbeten autentike dhe të përcillen te brezat e rinj, disa hapa dhe strategji mund të jenë të dobishme: krijimi i programeve arsimore që përfshijnë mësimdhënien direkte nga mjeshtrit e zanateve tradicionale; organizimi i punëtorive dhe trajnimeve ku mjeshtrit ndajnë teknikën dhe aftësitë e tyre me të rinjtë; sigurimi i kushteve për nxënësit që të praktikojnë zanatet në mjedise reale dhe autentike; inkurajimi i përdorimit të materialeve dhe teknikave autentike në krijimin e produkteve. Kjo qasje holistike jo vetëm që ruan kulturën, por gjithashtu nxit kreativitetin dhe zhvillimin ekonomik në komunitetet lokale.

¹⁴ Në Zagreb, trajnimet për artizanale organizohen nga institucione si **Muzeu i Arteve dhe Zejeve** dhe shkolla profesionale, duke përfshirë kurse për qeramikë, qëndisje, përpunim druri dhe metalesh. Komuna e Zagrebit mbështet këto trajnime përmes projekteve kulturore dhe programeve të ruajtjes së trashëgimisë, duke i integruar ato në nisma për zhvillimin lokal dhe turizmin kulturor.

BIBLIOTEKAT

Komuna e Prishtinës ka 17 biblioteka publike, së bashku me Bibliotekën Kombëtare të Kosovës. Biblioteka kryesore ka një koleksion prej 58,475 librash dhe 16 degët e saj shërbejnë në lagje të ndryshme.

Biblioteka e qytetit të Prishtinës “Hivzi Sulejmani” është institucion kulturor, edukues e informues që grumbullon, pasuron, përpunon, ruan dhe jep në huazim koleksionet e veta nga fushat e ndryshme të krijimtarisë dhe të veprimtarisë intelektuale, e menaxhuar nga Komuna e Prishtinës. Biblioteka Hivzi Sulejmani (Bibliotekat)¹⁵, shtrihet në degët “Përkujtimore”, “Përrallat” dhe “Lektyra” në Pallatin e Rinisë, Bardhosh, Llukar, Hajvali, Slivovë, Keqekollë, Koliq dhe Kishnicë, të gjitha këto degë nuk funksionojnë dhe e kanë të nevojshëm procesin e rivitalizimit që ato të jenë të mirëmbajtura, mikpritëse dhe të pajisura me mjete moderne. Tanimë ka nevojë për të aktivizuar disa nga degët ekzistuese, si dhe çdo lagje të ketë të mundur qasjen në bibliotekë.

Pavarësisht faktit se pati disa zbrapsje në vitet 1992-1999, duke përfshirë mbylljen e degëve të bibliotekave dhe dëmtimet nga lufta, u bënë përpjekje për të rindërtuar koleksionin e ri ku disa përpjekje për publikime janë përfunduar me sukses, duke përfshirë libra, disa numra të revistës letrare “Oaza”.

Pavarësisht kësaj, Prishtina has sfida në zhvillimin e leximit si *sjellje*. Këto sfida përfshijnë konkurrencën e medias digjitale dhe mungesën e fondeve mbështetëse, mungesën e programeve angazhuese dhe përzgjedhjen e limituar të librave.

Diversifikimi i koleksioneve pengohet prej dominimit të librit fizik dhe subvencionimeve të pamjaftueshme. Mungesa e përpjekjeve për digjitalizim paraqet një problem mbi të drejtat për *e-librat*. Në një përpjekje për t'i kapërcyer këto vështirësi, librarët e Prishtinës janë duke iu qasur në një formë aktive mundësisë për të patur udhëzim nga kolegët në rajon.

Sistemi arsimor kërkon kërkesa minimale për lexim për nxënësit dhe kjo duhet të rritet në të paktën tri libra në muaj për të nxitur një kulturë më të fortë leximi dhe për të ushqyer kuriozitetin e studentëve.

Sistemi bibliotekar i Prishtinës ka potencial të jashtëzakonshëm si një gurthemel për angazhimin kulturor dhe të mësuarit gjatë gjithë jetës. Megjithatë, kufizimet aktualisht pengojnë aftësinë e tij për t'i shërbyer plotësisht banorëve të qytetit. Me disa degë që u mungon funksionaliteti i plotë dhe

¹⁵ <https://www.biblioteka-pr.org/sq/Stafi>

mungesa e hapësirave të dedikuara për bibliotekë në shumë lagje, këto burime jetike nuk janë lehtësisht të aksesueshme ose të integruara në jetën e përditshme të banorëve të Prishtinës.

Përtej rivitalizimit të degëve ekzistuese, strategjia thekson rëndësinë e zgjerimit të pranisë fizike të sistemit të bibliotekave. Degët e reja të bibliotekave ose hapësirat e caktuara bibliotekare do të krijohen në mënyrë strategjike në lagjet ku këto biblioteka nuk janë më funksionale. Kjo do të sigurojë që të gjithë banorët, pavarësisht vendndodhjes, të kenë akses të përshtatshëm në pasuritë e bibliotekës. Këto hapësira të reja mund të projektohen si qendra multifunksionale, duke ofruar jo vetëm shërbime tradicionale të bibliotekës, por edhe duke mbajtur evente, seminare dhe programe nga dhe për komunitetin.

INDUSTRIA E DIZAJNIT

Prishtina ka një peizazh kreativ të gjallë me 668 biznese të regjistruara në industrinë e dizajnit. Kjo industri formëson një pjesë të rëndësishme të kulturës dhe ekonomisë së qytetit.

Në dekadën e fundit, skena e dizajnit të modës ka lulëzuar duke e pozicionuar Kosovën si eksportuesen e dytë më të madhe të veshjeve të modës së lartë në Evropë. Ngjarjet si Java e Modës në Prishtinë (Prishtina Fashion Week) dhe Nata e Modës (Fashion Night), të cilat mbahen dy herë në vit, janë dëshmi e potencialit krijues të qytetit. Këto aktivitete promovojnë talentin lokal dhe ndërkombëtar, por investimet dhe mbështetja e shtuar janë të nevojshme për të ushqyer rritjen brenda sektorit krijues dhe për të mbështetur startup-et.

Aktualisht, boshllëku i njohurive pengon potencialin e industrive krijuese në Prishtinë dhe Kosovë, ndërsa këto industri janë shtytës të rëndësishëm të rritjes ekonomike dhe krijimit të vendeve të punës, mungojnë të dhënat për kapacitetet aktuale, tendencat ekonomike dhe mundësitë e eksportit. Programet arsimore nuk janë të përshtatura me nevojat e industrisë, gjë që mund të lidhet me shkëputjen mes akademisë dhe kërkesave të tregut. Programet edukative shpesh nuk janë të sinkronizuara me kërkesat reale të tregut, duke rezultuar në një hendek midis aftësive të mësuara dhe atyre të kërkuara nga industria. Dizajnerët duhet të zhvillojnë vazhdimisht aftësi të reja për të mbetur konkurrues, duke përfshirë aftësi digjitale, menaxhimin e projekteve dhe njohuritë në fusha si inteligjenca artificiale, analiza e të dhënave, marketingu dhe ndërmarrësia. Hendekët kryesorë përfshijnë mungesën e njohurive të avancuara në softuerët profesionalë të dizajnit si Adobe Suite, AutoCAD, 3D Max, si dhe aftësi të kufizuara në modelimin 3D, animacionin dhe përdorimin e teknologjive AR/VR. Për më tepër, krijimi i produkteve të riciklueshme dhe të ripërdorshme kërkon një qasje inovative në dizajn, duke përfshirë ndryshime të rëndësishme në proceset ekzistuese të prodhimit. Mungesa e një infrastrukture të mirëorganizuar për grumbullimin dhe riciklimin e materialeve pengon përpjekjet për një ekonomi më të gjelbër. Proceset aktuale të riciklimit shpesh janë të shtrenjta dhe jo efikase, duke i bërë më pak atraktive për bizneset. Për të adresuar këto sfida, nevojiten masa dhe politika për të mbështetur sektorin privat për kompanitë që implementojnë praktikën e ekonomisë qarkore dhe për startup-et e reja për krijimin e vendeve

të punës në industrinë krijuese. Këto përpjekje duhet të përfshijnë grante dhe subvencione për projekte inovative, hapësira, si dhe një sistem mbështetës të integruar për zhvillimin e vazhdueshëm të peizazhit krijues të Kosovës, kurse dhe trajnime të specializuara që përditësojnë njohuritë dhe aftësitë e profesionistëve të industries, infrastrukturë e përmirësuar për riciklim, investime në teknologji dhe sisteme të avancuara të riciklimit për të përmirësuar efikasitetin dhe koston e procesit dhe rritje e bashkëpunimit ndërmjet universiteteve dhe industrisë për të siguruar që programet edukative janë të sinkronizuara me nevojat e tregut.

EDUKIMI

Sistemi arsimor në Prishtinë përfshin 43 shkolla fillore dhe 11 shkolla të mesme, me statistika që tregojnë një total prej 38,465 nxënësish në vitin shkollor 2022/2023. Arsimi i mesëm ndahet në 29.347 nxënës në arsimin e mesëm të ulët dhe 9.118 në arsimin e mesëm të lartë. Përveç shkollave standarde publike ekzistojnë edhe programe të dedikuara për edukimin muzikor me një shkollë publike dhe pesë private.

Ministria e Kulturës, Rinisë dhe Sportit (MKRS) ka implementuar një projekt pilot “Arti në Shkolla” për klasat 6-9, duke përfshirë 1000 nxënës në katër shkolla të Prishtinës. Arsimi i lartë në art ofrohet në Universitetin e Prishtinës dhe universitete private, me programe të ndryshme si: piktura, skulptura, muzika, aktrimi dhe arkitektura. Sidoqoftë, ekzistojnë sfida të rëndësishme në zhvillimin e arsimit në art dhe kulturë. Një anketë e vitit 2024 tregoi se 75% e të anketuarve e identifikojnë mungesën e arsimit të duhur si një nga tri sfidat kryesore për zhvillimin e artit dhe kulturës. Arsimi formal dhe joformal në këtë fushë në Prishtinë vlerësohet si i dobët nga shumica e të anketuarve.

Ekziston një mungesë e trajnimit të specializuar për aftësi teknike dhe të buta në fushën e artit dhe kulturës, si menaxhimi dhe mbledhja e fondeve. Për më tepër, hendeku socio-ekonomik shpesh dikton qasjen në edukim artistik duke kufizuar potencialin krijues të individëve, veçanërisht të fëmijëve nga zonat rurale dhe vajzave.

Prishtina gjithashtu nuk ka krijuar ende një ekosistem të qëndrueshëm për të mbështetur industrinë krijuese, në krahasim me qytete si Zagrebi dhe Lubjana, të cilat kanë zhvilluar programe të konsoliduara për artistët e rinj dhe promovimin e tyre ndërkombëtar.

TURIZMI DHE KULTURA

Prishtina, me historinë e saj të pasur kulturore dhe energjinë bashkëkohore, ka potencialin të bëhet një destinacion tërheqës turistik, ndërsa numri i pasagjerëve në Aeroportin Ndërkombëtar të Prishtinës ka arritur 3.42 milionë në vitin 2023, kështu që është e qartë se interesi për këtë qytet po rritet. Megjithatë, disa sfida pengojnë kapacitetin e Prishtinës për të përfituar nga ky potencial.

Një sfida kryesore është aksesin e kufizuar për turistët. Mungesa e burimeve të centralizuara dhe pikave të informacionit turistik e bën të vështirë për vizitorët të zbulojnë atraksionet e fshehura të qytetit. Po ashtu, vendet me rëndësi historike shpesh nuk kanë interpretimin e duhur, duke penguar aftësinë e tyre për të tërhequr vizitorët. Pjesët e historisë së qytetit kanë potencialin për të treguar histori të pasura dhe për të pasuruar kulturën e Prishtinës.

Strategjia e zhvillimit të turizmit për periudhën 2018-2022 kërkon përditësim. Ajo identifikoi çështje si mungesa e udhërrëfyesve informues dhe komunikimi të pamjaftueshëm rreth atraksioneve. Gjithashtu, mungesa e bashkëpunimit midis palëve të interesuara ka penguar progresin në zhvillimin e turizmit.

Përmirësimi i interpretimit dhe promovimit të vendeve historike është një mundësi e rëndësishme. Duke investuar në këto aspekte, Prishtina mund të krijojë narrativa magjepsëse që do të pasurojnë përvojën e vizitorëve. Krijimi i një pike të dedikuar informacioni turistik dhe zhvillimi i paketave gjithëpërfshirëse do të lehtësojnë navigimin dhe eksplorimin e qytetit.

Për të arritur sukses, një strategji e re që adreson këto sfida dhe nxit bashkëpunimin midis palëve të interesuara është e domosdoshme. Kjo do të ndihmojë Prishtinën të shfrytëzojë potencialin e saj si një destinacion turistik ikonik, duke theksuar vlerat kulturore dhe duke krijuar një mjedis përfshirës për të gjithë.

GASTRONOMIA DHE KULTURA

Gastronomia është një element thelbësor i kulturës së Prishtinës duke luajtur një rol të rëndësishëm në formësimin e identitetit kulturor dhe përvojës së qytetarëve. Peisazhi urban i Prishtinës është i mbushur me kafene dhe restorante që ofrojnë shije të ndryshme për çdo buxhet duke krijuar një atmosferë dinamike dhe të gjallë. Qendra e qytetit është e njohur për lokalet e saj të zhurmshme dhe tërheqëse, ku vizitorët mund të përjetojnë një gamë të gjerë mundësish kulinare. Megjithatë, sfida të caktuara pengojnë zhvillimin e plotë të skenës kulinare në Prishtinë. Qyteti i mungon një identitet i qartë kulinar dhe një infrastrukturë e fortë për turizmin gastronomik duke e bërë të vështirë tërheqjen e vizitorëve që janë të interesuar për kuzhinën lokale. Për më tepër edhe pse festimet dhe tubimet informale janë të zakonshme, Prishtina nuk ka festivale të dedikuara të ushqimit që pasqyrojnë thellësinë dhe pasurinë e kuzhinës së saj.

Një shembull pozitiv është Festivali i Gastronomisë së Prishtinës, i organizuar që nga viti 2019, i cili ofron një javë ushqim të përgatitur nga kuzhinierë vendas dhe ndërkombëtarë duke shoqëruar këtë ngjarje me muzikë dhe aktivitete kulturore. Megjithatë, është e nevojshme të rritet përhapja dhe fokusimi në ngjarje gastronomike për të krijuar një platformë që tërheq kuzhinierët dhe vizitorët.

Duke parë të ardhmen, mundësitë janë të shumta. Krijimi i hapësirave për bashkëpunim midis kuzhinierëve dhe prodhuesve të ushqimit mund të nxisë inovacionin dhe të promovojë ngrënien nga ferma në tryezë. Një strategji marketingu që shfrytëzon platformat online mund të tërheqë turistë që kërkojnë përvoja autentike duke e bërë gastronominë një gurthemel të zhvillimit turistik dhe kulturor të Prishtinës.

HAPËSIRAT PUBLIKE PËR ARTIN DHE KULTURËN NË PRISHTINË: Sfida dhe perspektivat për zhvillim

Hapësirat Publike për Artin dhe Kulturën në Prishtinë: Sfida dhe perspektivat për zhvillim

Menaxhimi dhe zhvillimi i hapësirave publike në Komunën e Prishtinës janë thelbësore për zhvillimin e qëndrueshëm social, kulturor dhe ekonomik të qytetit. Ky proces përfshin katër komponentë kryesorë: Planifikimin strategjik; Programin vjetor të komunës/buxhetin; Zhvillimin e projekteve dhe mirëmbajtjen. Në këtë kontekst, sfidat kryesore që lidhen me hapësirat publike për artin dhe kulturën kërkojnë zgjidhje inovative dhe bashkëpunim të gjerë ndërmjet institucioneve publike, organizatave të shoqërisë civile dhe komunitetit artistik.

Në rajonin e Prishtinës (PR), numri i objekteve kulturore sipas të dhënave ekzistuese është si vijon:

Galeria: 18; Klasa për bibliotekë: 35; Klasa për muzikë: 20; Klasa për art: 15; Teatri: 4; Biblioteka: 4; Shkolla e muzikës: 5; Shkolla e artit: 4; Kinemaja: 4; Muzeu: 3; Shtëpia e Kulturës: 6; Qendra e kulturës: 3; Atelieri: 3; Qendra Rajonale për Trashëgimi Kulturor (ORTK): 1. Totali i objekteve kulturore në Prishtinë (PR): 130.

Këto të dhëna tregojnë një përqendrim të lartë të objekteve kulturore në Prishtinë krahasuar me rajonet e tjera duke përfshirë galeritë, klasat për bibliotekë dhe muzikë.

Ligji për Planifikim Hapësinor dhe Rregullimi i hapësirave publike

Ligji për Planifikimin Hapësinor është baza ligjore që rregullon përdorimin dhe zhvillimin e hapësirave publike në nivel lokal. Ky ligj ofron mekanizma strategjikë për menaxhimin e hapësirave publike përmes dokumenteve kryesore, si: Plani zhvillimor i komunës, Harta e zonimit të komunës dhe Planet rregulluese të detajuara. Megjithatë, për të mbështetur në mënyrë adekuate zhvillimin kulturor dhe artistik, ligjet ekzistuese kërkojnë një rishikim dhe përshtatje më të madhe për nevojat e komunitetit artistik dhe qytetar.

Një rregullore e propozuar për përdorimin e hapësirave publike për art dhe kulturë ishte në konsultim publik në vitin 2023, por ende nuk është miratuar. Kjo situatë paraqet një mundësi për të trajtuar çështje të rëndësishme që lidhen me qasjen dhe përdorimin e hapësirave publike për aktivitete artistike duke krijuar një mjedis më të favorshëm për zhvillimin e jetës kulturore në Prishtinë.

Roli i shoqërisë civile dhe standardet e përdorimit të hapësirave

Organizatave të shoqërisë civile, me në krye Fondacionin Kosovar për Shoqëri Civile (KCSF), kanë luajtur një rol të rëndësishëm në avokimin për një qasje të re ndaj menaxhimit të hapësirave publike. Ata kanë propozuar standarde të qarta për ndarjen dhe përdorimin e hapësirave duke përfshirë mekanizma mbikëqyrjeje dhe kriteret të rrepta për kualifikimin e përdoruesve, të cilat garantojnë transparencë dhe pjesëmarrje qytetare. Kjo qasje synon të parandalojë diskriminimin

dhe të rrisë mundësitë për të gjithë qytetarët duke siguruar një përdorim më efektiv dhe të qëndrueshëm të hapësirave publike.

Mungesa e infrastrukturës dhe sistemit të integruar për qasje

Një nga pengesat kryesore në menaxhimin e hapësirave publike është mungesa e një sistemi të integruar për qasje dhe informacion mbi hapësirat publike në dispozicion. Aktualisht, nuk ekziston një platformë online që lejon qytetarët dhe organizatorët e ngjarjeve të shikojnë dhe të aplikojnë për përdorimin e hapësirave publike në mënyrë të thjeshtë dhe transparente. Kjo mangësi krijon një barrierë për zhvillimin e aktiviteteve kulturore dhe artistike duke limituar potencialin e këtyre hapësirave për të nxitur kreativitetin dhe për të forcuar lidhjet brenda komunitetit. Një platformë e tillë do të mundësonte një transparencë më të madhe dhe do të përmirësonte pjesëmarrjen e komunitetit në menaxhimin e hapësirave publike. Duke lehtësuar procedurat për aplikim dhe duke ofruar informacion të qartë mbi rregullat dhe kapacitetin e hapësirave, qytetarët dhe organizatat kulturore do të kishin një qasje më të lehtë për të realizuar aktivitetet e tyre duke përmirësuar kështu cilësinë e jetës kulturore në qytet.

Modelet inovative të qeverisjes së hapësirave publike për artin dhe kulturën

Një mundësi për të rritur efikasitetin në menaxhimin e hapësirave publike është aplikimi i modeleve alternative të qeverisjes, të cilat përfshijnë partneritete mes sektorit publik, privat dhe shoqërisë civile. Organizatat lokale, si Termokiss, kanë demonstruar sukses në menaxhimin e hapësirave publike duke futur praktika demokratike dhe inovative të qeverisjes. Këto organizata kanë mundur të reaktivizojnë hapësira të braktisura ose të nënshfrytëzuara duke i shndërruar ato në qendra të gjalla për aktivitetet kulturore dhe artistike.

Shembulli i Pallatit të Rinisë dhe Sporteve, është një rast i veçantë që ilustron potencialin e madh të hapësirave publike të Prishtinës. Ndërtuar në vitin 1977 dhe me një histori të gjatë të ngjarjeve të rëndësishme sportive dhe kulturore, Pallati i Rinisë ka nevojë për një rinovim të plotë për t'u rikthyer në një qendër moderne dhe multifunksionale për art dhe sport. **Projekti i rinovimit të ish-Shtëpisë së Mallrave “Gërmia”** është një tjetër shembull që thekson rëndësinë e revitalizimit të objekteve publike të vjetra për të nxitur jetën kulturore dhe për të promovuar turizmin.

Avancimi i menaxhimit dhe efikasitetit të hapësirave publike

Menaxhimi efektiv i hapësirave publike kërkon një qasje të koordinuar dhe të avancuar që përfshin jo vetëm monitorimin dhe vlerësimin e rregullt të përdorimit të tyre, por edhe përfshirjen e komunitetit në vendimmarrje. Një sistem i tillë do të siguronte llogaridhënie dhe transparencë, duke garantuar që hapësirat të përdoren në mënyrë optimale për të përmbushur nevojat e komunitetit. Kjo përfshin jo vetëm zhvillimin e aktiviteteve kulturore, por edhe përmirësimin e cilësisë së jetës për të gjithë banorët.

Monitorimi dhe vlerësimi i kontratave të lidhura për përdorimin e hapësirave publike duhet të bëhet në mënyrë të rregullt për të vlerësuar efektivitetin e këtyre hapësirave dhe për të identifikuar

mundësitë për përmirësim. Duke përfshirë komunitetin dhe organizatat kulturore në procesin e vendimmarrjes, mund të sigurohet që hapësirat publike të menaxhohen në mënyrë që të plotësojnë nevojat reale të qytetarëve.

Sfidat në menaxhimin e hapësirave publike në Prishtinë

Përkundër përpjekjeve për të menaxhuar dhe zhvilluar hapësirat publike në Prishtinë, sfidat vazhdojnë të jenë të shumta. Një nga problemet më të mëdha është mungesa e një procesi të thjeshtë dhe transparent për vendimmarrje, i cili pengon organizatorët e ngjarjeve dhe grupet kulturore që të kenë qasje të plotë dhe efektive në këto hapësira. **Drejtoria e Kulturës**, përgjegjëse për menaxhimin e këtyre hapësirave, shpesh përballët me burime të kufizuara dhe një ngarkesë të madhe pune, duke e bërë të vështirë krijimin e një sistemi efikas për menaxhimin e kërkesave të shumta. Një zgjidhje e mundshme për këtë problem është shtimi i zyrtarëve të dedikuar për mbikëqyrjen e hapësirave publike kulturore. Këta zyrtarë do të kenë përgjegjësinë për menaxhimin dhe monitorimin e këtyre hapësirave, duke siguruar që ato të përdoren në mënyrë efektive dhe të përmbushin nevojat e komunitetit për aktivitete kulturore dhe artistike.

Përfshirja e komunitetit në menaxhimin e hapësirave publike

Angazhimi i komunitetit është një element i rëndësishëm në procesin e menaxhimit të hapësirave publike për artin dhe kulturën. Organizatat kulturore dhe artistike, si dhe qytetarët e thjeshtë duhet të përfshihen në procesin e vendimmarrjes për të siguruar që hapësirat publike të përdoren në mënyrë që t'u përgjigjen nevojave dhe dëshirave të tyre. Kjo përfshirje jo vetëm që rrit transparencën, por gjithashtu ndihmon në zhvillimin e një skene kulturore që është më gjithëpërfshirëse dhe e pasur.

Mungesa e të dhënave dhe vlerësimi i hapësirave publike

Pavarësisht përpjekjeve të shumta për aktivizimin e hapësirave publike në Prishtinë, një nga sfidat më të rëndësishme mbetet mungesa e një sistemi të centralizuar të të dhënave që do të mundësonte një vlerësim të plotë dhe menaxhim efektiv të hapësirave publike. Parqet, rrugët, kopshtet urbane dhe sheshet e qytetit mbeten të paarrtshme për qytetarët dhe organizatat artistike për shkak të mungesës së informacionit të detajuar dhe qasjeve të qarta mbi rregullat e përdorimit të këtyre hapësirave.

Një sistem i centralizuar të dhënash do të ishte esencial për të identifikuar dhe vlerësuar potencialin e hapësirave publike, si dhe për të përmirësuar menaxhimin dhe përdorimin e tyre. Ky sistem do të ndihmonte në lehtësimin e procesit të aplikimit për përdorimin e këtyre hapësirave dhe do të kontribuonte në përmirësimin e infrastrukturës, duke krijuar një mjedis më transparent dhe të qasshëm për komunitetin.

Iniciativa të reja për aktivizimin e hapësirave publike

Qyteti i Prishtinës ka bërë hapa të rëndësishëm drejt aktivizimit të hapësirave publike për art dhe kulturë përmes iniciativave të reja që synojnë riaktivizimin e hapësirave të braktisura dhe përfshirjen e komunitetit në jetën kulturore. Një shembull i këtij angazhimi është Shtëpia e Kulturës në Llukar, e cila është riaktivizuar nga organizata Stereospace dhe ka shërbyer si një

platformë e rëndësishme për zhvillimin e aktiviteteve kulturore dhe artistike. Iniciativa të ngjashme janë duke u zhvilluar edhe në Hajvali dhe zona të tjera përreth Prishtinës, me synimin për të nxitur angazhimin e qytetarëve dhe për të ofruar mundësi të reja për zhvillimin e aktiviteteve kulturore në nivel lokal. Këto iniciativa demonstrojnë se bashkëpunimi mes organizatave të pavarura dhe institucioneve publike është thelbësor për aktivizimin e suksesshëm të hapësirave publike dhe për zhvillimin e skenës kulturore në Prishtinë.

Në përfundim, **hapësirat publike për artin dhe kulturën në Prishtinë** janë një burim i jashtëzakonshëm që duhet të menaxhohet me kujdes për të promovuar zhvillimin social dhe kulturor të qytetit. Përmes reformave të duhura ligjore, përfshirjes së shoqërisë civile dhe komunitetit, si dhe zbatimit të modeleve të reja të menaxhimit, këto hapësira mund të transformohen në qendra dinamike për artin, kulturën dhe jetën sociale.

Aktivizim i hapësirave publike në Prishtinë

Prishtina, kryeqyteti i Kosovës, është shtëpi e disa ndërtesave ikonike me një histori të pasur kulturore dhe artistike, por që aktualisht janë lënë në hije ose kanë vuajtur nga mungesa e investimeve. Këto ndërtesa, përfshirë **Pallatin e Rinisë dhe Sporteve, Kino Rinia, Fabrikën e Tullave dhe ish-Shtëpinë e Mallrave “Gërmia”**, përfaqësojnë mundësi të jashtëzakonshme për revitalizimin e hapësirave publike dhe zhvillimin e skenës kulturore dhe artistike të qytetit. Pavarësisht gjendjes së tyre aktuale, këto objekte kanë potencialin për t’u shndërruar në qendra të rëndësishme për artin, kulturën dhe inovacionin, duke ofruar hapësira të reja për ngjarje dhe ndërveprime sociale.

Rindërtimi i Pallatit të Rinisë dhe Sporteve

Ndërtesa emblemë e Prishtinës, Pallati i Rinisë dhe Sporteve, i ndërtuar në vitin 1977, ka shërbyer për dekada të tëra si një qendër për aktivitetet sportive dhe kulturore më të rëndësishme në qytet. Me një sipërfaqe prej 8,136 m² dhe kapacitet për të pritur 11.000 persona, pallati ka përfaqësuar një hapësirë kyçe për jetën publike të qytetit. Megjithatë, pas zjarrit shkatërrimtar të vitit 2000, ndërtesa ka mbetur në gjendje të rënduar dhe kërkon një rinovim të gjerë për t’u rikthyer në funksion të plotë.

Në prill 2024, një marrëveshje bashkëpunimi u nënshkrua për të lehtësuar rinovimin e Pallatit të Rinisë, me synimin për ta kthyer këtë ndërtesë historike në një qendër moderne kulturore dhe sportive. Ky projekt përfaqëson jo vetëm një mundësi për të ruajtur trashëgiminë kulturore të qytetit, por edhe për të rritur ofertën e aktiviteteve artistike dhe rekreative për komunitetin.

Transformimi i ish-Shtëpisë së Mallrave “Gërmia”

Një tjetër ndërtesë me potencial të jashtëzakonshëm për zhvillim është ish-Shtëpia e Mallrave “Gërmia”, e cila ka shërbyer si një qendër tregtare e njohur në Prishtinë që nga hapja e saj në vitin 1972. Pas përfundimit të luftës në Kosovë, kjo ndërtesë mbeti pa një funksion të qartë, duke humbur statusin e saj si qendër e rëndësishme e jetës publike. Në vitin 2018, Komuna e Prishtinës bleu objektin me qëllim transformimin e saj në një qendër kulturore multimediale.

Synimi kryesor i këtij projekti është krijimi i një hapësire kulturore që do të ofrojë një gamë të gjerë aktivitesh artistike, ekspozita, performanca dhe ngjarje sociale. Ky transformim do të rrisë

pjesëmarrjen e komunitetit në aktivitetet kulturore dhe do të nxisë turizmin, duke e kthyer këtë ndërtesë ikonike në një destinacion për art dhe kreativitet.

Kino Rinia në Prishtinë është një ndërtesë me një histori të gjatë dhe simbolike, e cila dikur ka funksionuar si një kinema dhe hapësirë kulturore për qytetarët. Aktualisht, ndërtesa është në pronësi publike të komunës dhe ka një status të papërcaktuar për shfrytëzim të plotë, me pjesë të saj që janë të braktisura ose të përdorura në mënyrë të kufizuar. Kino Rinia në Prishtinë ka një potencial të jashtëzakonshëm për t'u shndërruar në një hapësirë të dedikuar për kreativitet dhe zhvillim kulturor.

Ndërtesa përfaqëson një pasuri me vlerë për zhvillimin kulturor dhe kreativ të qytetit, por mungesa e investimeve dhe e planifikimit të qëndrueshëm e ka lënë atë të pazhvilluar. Megjithatë, potenciali i saj për t'u shndërruar në një qendër kreative mbetet i lartë, duke marrë parasysh vendndodhjen në qendër të Prishtinës dhe rëndësinë që ka për historinë dhe komunitetin lokal. Krijimi i një strategjie për rehabilitimin dhe përshtatjen e Kino Rinisë mund ta kthejë atë në një hapësirë funksionale për aktivitete kulturore dhe kreative, duke përfshirë artet pamore, shfaqjet, punëtoritë dhe eventet që mbështesin inovacionin dhe zhvillimin komunitar.

Fabrika e Tullave - Një qendër për art dhe inovacion

Fabrika e Tullave, e ndërtuar në vitin 1974, është një nga ndërtesat më të mëdha post-industriale në Prishtinë, me një potencial të jashtëzakonshëm për t'u transformuar në një qendër kulturore dhe inovative. Megjithëse ka kaluar në procesin e privatizimit dhe është lënë pas dore për vite me radhë, tani është nën administrimin e Komunës së Prishtinës, e cila ka plane ambicioze për ta kthyer këtë hapësirë në një qendër për art, kulturë dhe inovacion.

Projekti “Art-Tek Tulltorja”, një bashkëpunim mes komunës dhe MIT, ka për qëllim shndërrimin e fabrikës në një hapësirë për zhvillim të kulturës dhe teknologjisë. Kjo qendër synon të bëhet një platformë për artistët, krijuesit dhe inovatorët për të eksperimentuar dhe zhvilluar projekte të reja, duke kontribuar kështu në zgjerimin e potencialit të industrive krijuese dhe kulturore të qytetit.

Qendra për Praktikë Narrative - Transformimi i ish-Bibliotekës “Hivzi Sulejmani”

Një tjetër ndërtesë e rëndësishme që ka kaluar nëpër një fazë transformimi është ish-biblioteka “Hivzi Sulejmani”, e cila ka pësuar rehabilitim për t'u shndërruar në Qendrën për praktikë narrative. Pas një periudhe të gjatë të lënies pas dore, Komuna e Prishtinës vendosi të rikthejë në jetë këtë hapësirë publike, duke krijuar një qendër që shërben si një platformë për ndërveprime kulturore dhe sociale.

Ky institucion ka luajtur një rol të rëndësishëm në nxitjen e angazhimit kulturor dhe social të komunitetit, duke organizuar mbi 100 ngjarje të rëndësishme gjatë periudhës së bienales Manifesta 14. Transformimi i kësaj hapësire ka sjellë një kontribut të madh për rritjen e ndërgjegjësimit dhe pjesëmarrjes së qytetarëve në aktivitetet kulturore, duke rritur potencialin e hapësirave publike për të krijuar një ambient më të pasur dhe gjithëpërfshirës për art dhe kulturë.

HAPËSIRAT PUBLIKE TË GJELBRA: PARAKUSHT PËR NJË JETË KULTURORE DINAMIKE

Prishtina, si kryeqytet i Kosovës, ka potencial të jashtëzakonshëm për një jetë kulturore dinamike, e cila mbështetet në hapësira publike të gjelbra. Megjithatë, lagjet më të reja karakterizohen nga mungesa e hapësirave të tilla, që ndikon negativisht në cilësinë e jetës. Hapësirat e gjelbra janë thelbësore për zhvillimin e aktiviteteve kulturore, si festivale dhe ekspozita, duke kontribuar në forcimin e identitetit kulturor dhe kohezionit shoqëror.

Planifikimi urban dhe rrjetet e këmbësorëve

Planifikimi urban duhet të adresojë nevojat për hapësira të gjelbra dhe ndërtimin e rrjeteve për këmbësorët dhe çiklistët, të cilat do të lidhin këto hapësira me zonat e populluara. Mungesa e këtyre rrugëve kufizon aksesin në aktivitete kulturore. Po ashtu, ndriçimi i pamjaftueshëm paraqet rreziqe sigurie, duke e bërë të vështirë angazhimin e qytetarëve në aktivitete kulturore, sidomos gjatë natës.

Sigurimi i aksesueshmërisë dhe sigurisë është thelbësor për krijimin e hapësirave kulturore gjithëpërfshirëse, të cilat i shërbejnë të gjithë qytetarëve, përfshirë individët me aftësi të kufizuara, veçanërisht personat e verbër. Realizimi i një studimi gjithëpërfshirës mbi aksesueshmërinë do të jetë një hap kyç për të identifikuar dhe adresuar nevojat specifike, duke mundësuar krijimin e hapësirave publike që janë të sigurta, të aksesueshme dhe të pajisura për të përmbushur standardet më të larta të përfshirjes.

Iniciativat artistike dhe biodiversiteti

Prishtina gjithashtu ka mundësi për të promovuar bashkëjetesën me biodiversitetin. Iniciativat artistike që përqendrohen në mbjelljen e bimëve dhe hapësira për kafshët do të rrisin ndërgjegjësimin për mbrojtjen e mjedisit dhe biodiversitetin. Instalimet artistike për kafshët dhe hapësirat e dedikuara do të kontribuojnë në një ambient më të gjallë dhe tërheqës.

Investimet në hapësira të gjelbra

Investimi në hapësira të gjelbra, përmirësimi i infrastrukturës dhe nxitja e iniciativave kulturore janë thelbësore për zhvillimin e një jete kulturore dinamike në Prishtinë. Këto hapësira do të shërbejnë si vende relaksimi dhe platforma për ngjarje kulturore, duke kontribuar në një cilësi më të lartë të jetës për të gjithë banorët.

MANIFESTIMET DHE EVENTET

Prishtina, si kryeqyteti i Kosovës, shërben si skenë qendrore për festimet dhe përkujtimet kombëtare. Ngjarjet si “*Dita e Pavarësisë*”, “*Dita e Fëmijëve*”, “*Dita e Personave të Zhdukur*” dhe “*Dita e Lirisë*” kanë një rëndësi të madhe në nxitjen e kohezionit social, ndjenjës së identitetit dhe përkatësisë. Këto tubime i bashkojnë njerëzit, duke ofruar mundësi për përvoja të përbashkëta dhe për të krijuar kujtesë kolektive. Megjithatë, organizimit të këtyre ngjarjeve në mbarë

kryeqytetin aktualisht i mungon një vizion koheziv dhe afatgjatë. Kjo mund të çojë në programim të paqëndrueshëm dhe në mundësi të humbura për të krijuar përvoja vërtet me ndikim.

Propozimi i kryetarit të Prishtinës për vendosjen e një linje buxhetore të dedikuar për nismën “Kuratori kulturor për organizime dhe manifestime të kryeqytetit” paraqet një zgjidhje premtuese, e cila ka filluar me procedura të prokurimit public, me kërkesa për staf të specializuar në fushën teknike, elektrike, dizajner, magjistër të arteve muzikore, skenarist, gazetar, dizajner grafik, kurator të programeve kulturore për një periudhë dyvjeçare, Prishtina mund të sigurojë një program të qëndrueshëm dhe cilësor për manifestime. Vendosija e kësaj linje buxhetore nënkupton se organizimi i ngjarjeve nuk do të bëhej nga drejtoria, në ç’rast drejtoria do të merrte rolin për të monitoruar dhe bashkëkrijuar konceptin e programit vjetor.

Kuratori do të jetë përgjegjës për zhvillimin e një kalendari gjithëpërfshirës të ngjarjeve, duke siguruar diversitet, vlerë të lartë prodhimi dhe një qasje strategjike ndaj festimeve në mbarë qytetin.

MENAXHIMI I POLITIKAVE KULTURORE NË PRISHTINË

Drejtoria e Kulturës e Komunës së Prishtinës ka një rol drejtues në hartimin e politikave që mundësojnë një mjedis të lulëzuar për zhvillimin e artit, kulturës dhe turizmit të kryeqytetit. Drejtoria është e përkushtuar për gjithëpërfshirje, mbrojtjen e vlerave kulturore dhe ruajtjen e trashëgimisë së Prishtinës.

Gjatë vitit 2024, Drejtoria e Kulturës ka bërë përpertime të rëndësishme duke rritur numrin e stafit në drejtorinë përkatëse dhe duke plotësuar pozitat në institucionet e artit dhe kulturës. Këto ndryshime synojnë përmirësimin e funksionalitetit dhe efikasitetit të këtyre institucioneve, duke mbështetur më tej zhvillimin e aktiviteteve kulturore dhe artistike.

Drejtoria aktualisht menaxhon një portofol të gjerë përgjegjësish, duke përfshirë vendimmarrjen strategjike, shpërndarjen e fondeve publike, mbikëqyrjen e institucioneve kulturore dhe organizimin e ngjarjeve, ndërsa performanca e tyre në këto fusha është shembullore, vëllimi i madh i punës kërkon digjitalizimin të koordinojë më mirë përpjekjet për të monitoruar dhe zhvilluar plane të ndryshme. Për më tepër, investimi në ngritjen e kapaciteteve nëpërmjet vizitave studimore dhe programeve të trajnimit do të ndihmojë që të qëndrojnë të përditësuar me teknologjinë dhe trendet më të fundit.

Institucionet publike

Menaxhimi i institucioneve kulturore në Prishtinë përfaqëson një strukturë organike që ka si qëllim mbështetje dhe zhvillim të aspekteve të ndryshme të jetës kulturore dhe artistike të qytetit. Këto institucione përfshijnë Teatrin e Qytetit të Prishtinës “Dodona”, Qendrën kulturore të fëmijëve, dhe bibliotekën “Hivzi Sulejmani” me 10 degë në të gjithë qytetin. Po ashtu, përfshihen Qendra Rajonale për Trashëgimi Kulturor dhe Arkivi i komunës, si dhe Pallati i Rinisë dhe Sporteve.

Institucionet publike kulturore luajnë një rol kyç në pasurimin e skenës kulturore të Prishtinës. Megjithatë, ato përballen me sfida të shumta për shkak të varësisë nga buxheti i komunës dhe kufizimeve legislative nga Departamenti i Kulturës. Kjo varësi shkakton pengesa në funksionimin e përditshëm, duke kufizuar autonominë dhe fleksibilitetin e institucioneve për të menaxhuar operacionet e tyre. Një problem tjetër është mungesa e kodeve buxhetore të dedikuara, të cilët janë të nevojshëm për të siguruar një menaxhim më efikas të financave. Çdo shpenzim nga pagat deri te materialet programore, kërkojnë miratimin e Departamentit të Kulturës, duke e bërë procesin e menaxhimit më të ngadalshëm dhe më kompleks.

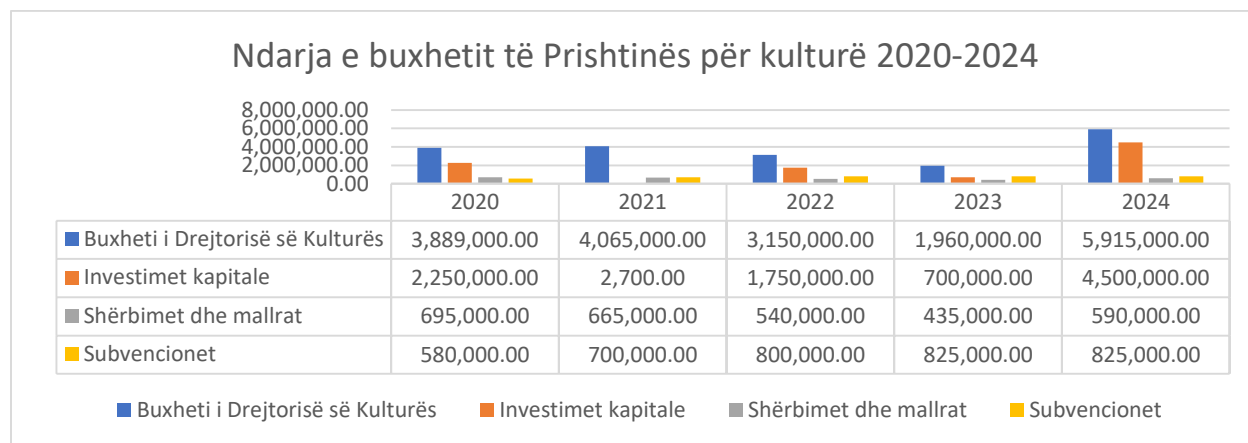
Për më tepër, edhe pse ligji i sapomiratur për artin dhe kulturën ka si qëllim të sjellë reforma, shumica e institucioneve publike kulturore mbështeten ende në subvencione dhe transfere nga buxheti qeveritar. Kjo krijon një varësi të madhe, e cila përkeqësohet nga fakti që të ardhurat nga shitjet e biletave dhe mallrave kthehen në thesarin e shtetit. Kjo situatë pengon zhvillimin e modele të qëndrueshme financimi dhe i bën institucionet të ndjeshme ndaj luhatjeve në alokimet e qeverisë, duke rrezikuar aktivitete të rëndësishme dhe programe të planifikuara.

Për të siguruar një zhvillim të qëndrueshëm dhe të përbashkët të kulturës në Prishtinë, është thelbësore të adresohen këto sfida dhe të krijohen mekanizma që mundësojnë autonomi më të madhe dhe një financim më të qëndrueshëm për institucionet kulturore.

FONDET PUBLIKE PËR ARTIN DHE KULTURËN NGA KRYEQYTETI I PRISHTINËS

Financimi i ndarë për kulturën nga Drejtoria e Kulturës në Prishtinë ka shfaqur luhatje gjatë pesë viteve të fundit, siç është paraqitur në tabelën e mëposhtme. Në vitin 2020, buxheti ishte 3,889,000.00 €, i cili u rrit në mënyrë të ndjeshme në 4,065,000.00 € në vitin 2021 përpara se të zvogëlohej në 3,150,000.00 € në vitin 2022. Megjithatë, pati një rënie të konsiderueshme në financim në vitin 2023, me vetëm 1.9600 00,00 € të shpërndara nga qyteti.

Fig.1. Ndarja e buxhetit të Prishtinës për kulturën 2020-2024

Burimi: IETL, 2024

Pavarësisht këtij konstatimi, pati një ringjallje të dukshme në vitin 2024, me buxhetin e kulturës që u rrit në 5,915,000.00 €, duke treguar theksin e ripërtërirë të qytetit në investimet kulturore.

Rritja e konsiderueshme e shpenzimeve kapitale për vitin 2024 i dedikohet posaçërisht rinovimit të monumenteve kryesore kulturore në Prishtinë. Këtu përfshihen vende ikonike si qendra e qytetit “Kurri” dhe përshtatja e Tulltores në një qendër për art dhe teknologji. Gjithashtu, ky investim kapital i dedikohet rivitalizimit të Sallës së Koncerteve (Qendra Multikulturore “Evropa”), rinovimit dhe mirëmbajtjes së institucioneve, si dhe hapësirave të ndryshme kulturore të qytetit. Këtu përfshihen teatri i qytetit të Prishtinës “Dodona”, biblioteka “Hivzi Sulejmani” dhe degët e saj, Arkivi i qytetit, Qendra kulturore për fëmijë në Prishtinë dhe Klubi i Boksit. Kategoria e investimeve kapitale, e cila mbulon projektet e infrastrukturës dhe zhvillimit, ka përjetuar luhate gjatë pesë viteve të fundit, duke filluar nga 2,250,000.00 € në vitin 2020, në 4,500,000.00 € në 2024.

Shërbimet dhe mallrat, duke përfshirë shpenzimet operationale, kanë mbetur relativisht të qëndrueshme ndër vite, duke shfaqur luhate të vogla. Subvencionet, të ndara për të mbështetur iniciativat dhe organizatat kulturore, panë një rritje të lehtë nga 580,000.00 € në vitin 2020 në 825,000.00 € në vitin 2023 dhe mbetën konsistente në vitin 2024.

Subvencionet përfaqësojnë llojin kryesor të mbështetjes që qyteti i Prishtinës mund t'i japë skenës së pavarur, e cila përfshin organizata kulturore, individë dhe kompani private. Megjithatë, vetëm afërsisht 100,000 nga 825,000 euro në vit u ndahen palëve të treta, ndërsa ngjarjet dhe festimet dhe institucionet publike mbështeten përmes kësaj linje buxhetore. Kjo është sasi shumë e vogël e kapacitetit dhe lë pak hapësirë për përmirësim dhe rritje të qëndrueshme.

Lëshimi i subvencioneve nga qyteti i Prishtinës ndjek drejtimin që parashtron Rregullorja 01-020/01-194101/18 për Ndarjen e Subvencioneve nga Komuna e Prishtinës e miratuar nga Kuvendi i Prishtinës më 8 gusht 2018.

Kjo rregullore përcakton limitet buxhetore, rregullat e përgjithshme të aplikimit për subvencione, procedurat e përgjithshme për ndarjen e subvencioneve, përjashtimet nga ndarja e subvencioneve, komisionet për shqyrtimin dhe vlerësimin e kërkesave për subvencione, vlerësimin e kërkesave dhe vendimmarrjen, komisionin për shqyrtimin dhe vlerësimin e ankesave lidhur me ndarjen e subvencioneve, paraqitjen dhe zgjidhjen e ankesave për ndarjen e subvencioneve, marrëveshje për subvencionimin, monitorimin e përfituesve, raportimin dhe transparencën në ndarjen e subvencioneve.

Subvencionet ndahen për fushën e arsimit, zhvillimit ekonomik, bujqësisë, shëndetësisë, mirëqenies sociale për individë dhe familje, si dhe për kulturën, rininë dhe sportin.

Në Sektorin e kulturës, rregullorja specifikon disiplinat kulturore, duke filluar nga arti pamor - figurativ, botues, festivale, kinematografi, evente, mbështetje për aktivitetet vjetore të organizatave dhe operatorëve kulturor, muzikë, organizim, shoqëri kulturo-artistike, teatër, trashëgimi kulturore, etj., dhe çmime vjetore.

Tabela e mëposhtme tregon llojin e thirrjes së hapur për aplikime për subvencione, për kulturën e Prishtinës nga viti 2020-2023, të cilat mundësojnë vëzhgimet e mëposhtme.

Tabela 1. Thirrje të hapura për aplikime për subvencione për kulturën nga Prishtina për periudhën kohore 2020-2023.

Viti	Titulli i thirrjeve të hapura për aplikime
2020	Produksion i performancave teatrore për Teatrin për fëmijë dhe për Skenën e Mbrëmjes për repertorin e Teatrin e qytetit të Prishtinës “Dodona”
2020	Arte pamore - figurative, publikime, kinematografi, muzikë, trashëgimi kulturore dhe turizëm, teatër - faza e dytë
2020	Thirrje publike <rrinshpi>
2020	Festival, muzikë, mbështetje për aktivitete vjetore për operatorë dhe organizatorë të aktiviteteve të përvitshme, shoqëria kulturore artistike
2020	Arte pamore - figurative, publikime, kinematografi, teatër
2021	Muzikë, botime, teatër
2021	Perfomancë muzikore
2021	Arti në hapësira publike
2021	Festivale, muzikë, shoqëri artistike-shoqërore, trashëgimi kulturore dhe turizëm
2021	Arte pamore - figurative, publikime, kinematografi, teatër

2022	Festivalet, mbështetja për aktivitetet vjetore, muzika, shoqëri kulturore artistike, trashëgimi kulturore dhe turizmi - faza I
2022	Arti pamor – figurativ, botues, kinematografi, teatër – faza I
2022	Produksion i performancave teatrore për teatrin për fëmijë dhe për skenën e mbrëmjes për repertorin e teatrit të qytetit të Prishtinës “Dodona”
2022	Arte pamore - figurative, publikime, kinematografi, trashëgimi kulturore dhe turizëm, evente - faza e dytë
2023	Arte pamore - figurative, trashëgimi kulturore dhe turizëm, shoqëri kulturore dhe artistike, mbështetje për aktivitete të përvitshme nga operatorë dhe organizatorë kulturor, publikime.
2023	Festivale, muzikë, evente, kinematografi, teatër

Burimi: IETL, 2024

Disa disiplina, si artet pamore, botimet, kinematografia, muzika dhe teatri, shfaqen vazhdimisht gjatë viteve në thirrjet e hapura për financim. Disa thirrje të hapura ndahen në dy faza, që do të thotë se disa disiplinave u jepet mbështetje publike dy herë në vit.

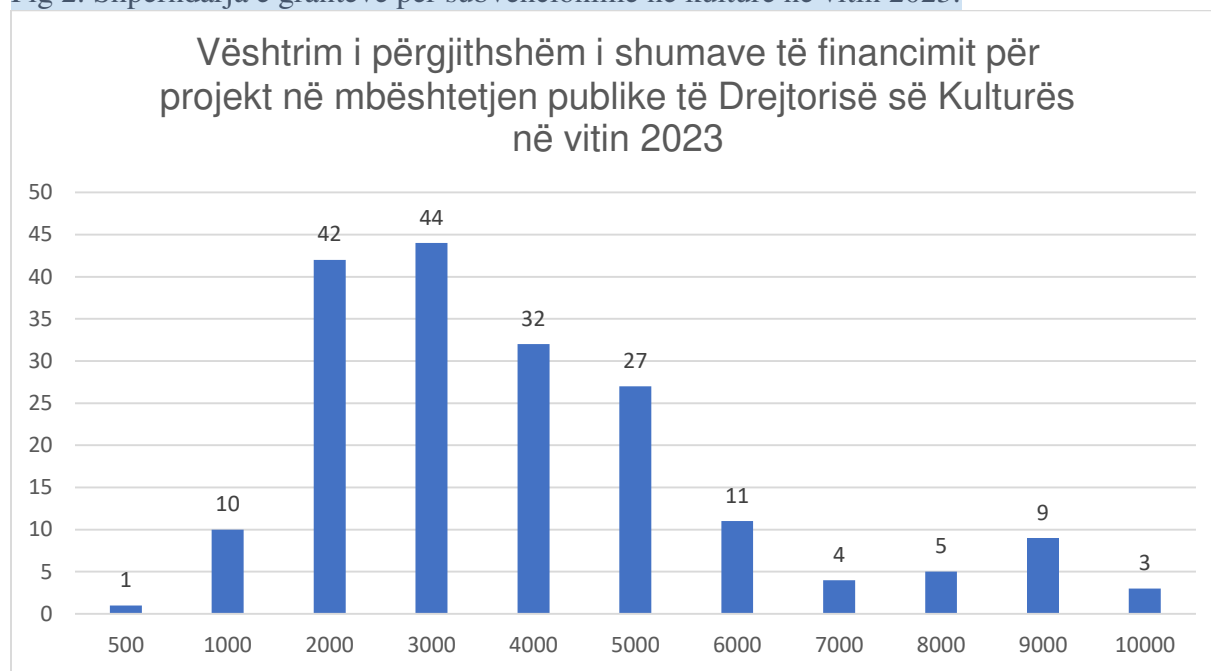
Ekziston gjithashtu një tendencë që disa disiplina të grupohen së bashku brenda një thirrjeje të vetme të hapur, duke filluar nga tre deri në gjashtë disiplina. Në raste të tjera, disiplina specifike trajtohen veçmas në thirrjet e hapura individuale. Për shembull, ka thirrje të veçanta për muzikë, botim, teatër dhe art në hapësirat publike në vitet 2021 dhe 2023.

Përveç kësaj, këto subvencione ndonjëherë ofrojnë mbështetje për programimin e institucioneve kulturore të qytetit. Për shembull, në vitin 2020 dhe 2022, qyteti i Prishtinës ka publikuar thirrje të hapura për prodhimin e shfaqjeve teatrore për repertorin e teatrit të qytetit të Prishtinës “Dodona”. Po ashtu, në vitin 2023, biblioteka “Hivzi Sulejmani” ka marrë 4,952€ nga thirrja e hapur për subvencione, si mbështetje për programin e saj vjetor.

Një pasqyrë e ndarjes së granteve të subvencioneve për kulturë në vitin 2023 në tabelën më poshtë, tregon se shumica e granteve në këtë vit bien në shumën prej 2,000.00 deri në 4,000.00 euro, me 42 grante të ndara në 2,000.00 euro dhe 44 grante të ndara në 3,000.00 euro.

Numri i granteve gradualisht zvogëlohet pasi shuma e grantit rritet përtej 4000 euro, me më pak grante të dhëna në shuma më të larta. Kjo shpërndarje tregon se Drejtoria e Kulturës kryesisht jepte grante në shuma më të ulëta deri të mesme, me më pak grante të ndara në shuma më të larta.

Fig 2. Shpërndarja e granteve për subvencionime në kulturë në vitin 2023.

Burimi: IETL, 2024

Ndërkohë, tabela tregon shpërndarjen e fondeve për kulturën nga qyteti i Prishtinës në vitin 2023. OJQ-të marrin mbështetjen më të madhe me 341,390.00 euro, individët, kompanitë private, ansambletë folklorike, një institucion kulturor i qytetit dhe një përfitues i paidentifikuar kanë marrë fonde gjithashtu. Në total janë shpërndarë 718,782 euro në 188 projekte përgjatë vitit, duke patur një shumë mesatare të fondit prej 3,823.31 euro për projekt. Grantet kanë variuar nga kostoja minimale prej 500 euro deri te shuma maksimale prej 10,000.00 euro për projekt.

Shuma minimale e grantit ishte prej 500 euro dhe iu dha një individi për një projekt të titulluar “Fuqizimi i artistëve të rinj në Prishtinë”, një punëtori dhe ekspozitë që promovon kreativitetin dhe artin në komunitetin tonë që synonte zhvillim të aftësive krijuese mes artistëve vendas. Në anën tjetër, shuma maksimale prej 10,000 euro iu dha tre CSO-ve për organizim të festivaleve, një prej tyre ishte festival i muzikës klasike dhe tjetri operonte në kategorinë e kinematografisë.

ANALIZA SWOT

(Përparësitë, Dobësitë, Mundësitë, Kërcënimet)

PËRPARËSITË	DOBËSITË
• Prishtina është një qytet i ri dhe energjik, me mbi 30% të popullsisë në moshën 15-29 vjeç, duke krijuar një bazë të fuqishme për inovacion dhe krijimtari. • Ka fituar njohje ndërkombëtare për arritjet në art dhe kulturë, duke u renditur ndër qytetet kryesore për evente dhe festivale. • Skena e artit dhe kulturës së pavarur është shumë aktive, duke kontribuar në rritjen e interesit publik për artin dhe krijimtarinë. • Ligji i miratuar për Artin dhe Kulturën në 2024 ka hapur më shumë mundësi për institucionet publike dhe zhvillimin e skenës së pavarur kulturore. • Prishtina ka një peizazh arkitekturor të veçantë dhe një trashëgimi kulturore të pasur që tërheq turistët dhe nxit kreativitetin lokal. • Qendra e qytetit ofron ambiente dinamike, me mundësi të shumta për turistët vendorë dhe ndërkombëtarë. • Liberalizimi i vizave ka lehtësuar shkëmbimin e përvojave ndërkombëtare për komunitetin e artit dhe kulturës. • Skena muzikore është e larmishme dhe e gjallë, me më shumë se 30 festivale muzikore që mbahen çdo vit. • Procedurat e thjeshtësuara për aplikime online rrisin efikasitetin e proceseve administrative në sektorin kulturor.	• Mungesa e një strategjie të qartë kulturore ka kufizuar menaxhimin dhe promovimin efektiv të burimeve dhe aktiviteteve kulturore. • Infrastruktura kulturore është e pamjaftueshme, duke përfshirë mungesën e sallave koncertale, galerisë së ekspozitave dhe hapësirave tjera të nevojshme për zhvillimin e artit. • Programet e pamjaftueshme të trajnimit për artistët dhe punëtorët e kulturës krijojnë vakume të mëdha në disiplina të rëndësishme si: fotografia, kinematografia, dizajni i modës dhe artet skenike. • Përdorimi i kulturës si mjet për aktivitete kreative në hapësirat publike është i kufizuar. • Angazhimi kulturor i të moshuarve mbetet i ulët, duke e kufizuar përfshirjen e tyre në aktivitete artistike dhe kulturore. • Vendosja arbitrare e reklamave urbane ka dëmtuar integritetin estetik dhe kulturor të qytetit. • Neglizhimi i trashëgimisë jomateriale dhe kujtesës kolektive rrezikon humbjen e identitetit kulturor. • Mungesa e një databaze për hapësirat publike dhe ekosistemin kulturor pengon vendimmarrjen e informuar dhe shpërndarjen e duhur të burimeve. • Institucionet kulturore përballen me buxhet të pamjaftueshëm, staf të kufizuar dhe mungesë të mjeteve për zhvillimin e aktiviteteve të qëndrueshme kulturore.

	Nuk ekzistojnë mekanizma të fuqishëm për monitorimin, vlerësimin e politikave dhe aktiviteve kulturore.
MUNDËSITË	KËRCËNIMET
- Promovimi i edukimit artistik dhe kulturor që nga fëmijëria e hershme përmes programeve si “Arti në shkolla” ofron potencial të madh për zhvillimin e talentit të ri. - Politikat arsimore që promovojnë qasje të barabartë në edukimin artistik dhe kulturor mund të nxisin një përfshirje më të gjerë shoqërore. - Revitalizimi i hapësirave publike si Gërmia, Tulltorja Art-Tek dhe Pallati i Rinisë mund të transformojë qytetin në një qendër të rëndësishme kulturore dhe multikulturore. - Industritë kreative përbëjnë një potencial të madh për punësim, veçanërisht për gratë dhe të rinjtë. - Ndërtimi i një teatri të ri në Prishtinë dhe promovimi i arkitekturës unike të qytetit mund të fuqizojnë më tej pozicionin e tij si një destinacion kulturor. - Krijimi i një zyre të specializuar për menaxhimin e hapësirave publike të artit dhe filmit do të lehtësojë qasjen dhe përdorimin efikas të këtyre hapësirave. - Përgatitjet për aplikimin e Prishtinës për t'u shpallur Kryeqytet Evropian i Kulturës do të rrisin prestigjin ndërkombëtar të qytetit dhe do të sjellin investime të reja. - Pjesëmarrja në Rrjetin e Qyteteve Krijuese të UNESCO-s do të sjellë përfitime të mëdha për zhvillimin e sektorit të kulturës. - Të dhënat statistikore të kulturës mund të përdoren për të kuptuar më mirë dinamikën sociale dhe ekonomike të qytetit, duke ndihmuar në planifikimin dhe vendimmarrjen.	- Përpyjekjet për të penguar miratimin dhe zbatimin e Strategjisë për Artin dhe Kulturën në Prishtinë mund të pengojnë zhvillimin afatgjatë të sektorit. - Buxheti i pamjaftueshëm për institucionet kulturore dhe projektet artistike paraqet një pengesë të vazhdueshme për zhvillimin e aktiviteve të qëndrueshme kulturore. - Jostabiliteti politik dhe mungesa e mbështetjes për kulturën në nivel institucional mund të krijojnë vonesa në zbatimin e politikave kulturore. - Mungesa e hapësirave të përshtatshme për aktivitete artistike dhe kulturore mund të kufizojë zhvillimin e artit dhe të kulturës. - Vonesa në përmirësimin e menaxhimit të hapësirave publike dhe në promovimin e artit dhe kulturës në shkolla përbën një kërcënim për rritjen dhe përfshirjen e talentëve të rinj. - Çdo përpjekje që nënvlerëson angazhimin për t'u bërë partner i Rrjetit të Qyteteve Krijuese të UNESCO-s mund të kufizojë potencialin e qytetit për rritje ndërkombëtare. - Mungesa e aksesit në literaturë në gjuhët lokale mund të kufizojë zhvillimin dhe përfshirjen e komuniteteve në jetën kulturore të qytetit.

VIZIONI: PRISHTINA – QYTET I ARTIT DHE KULTURËS

Prishtina synon të bëhet një qendër kulturore e gjallë, e formësuar nga energjia dhe kreativiteti i banorëve të saj. Potenciali i tyre e vendos qytetin si një katalizator të fuqishëm për zhvillimin artistik dhe kulturor.

Me politikat që i japin përparësi artit dhe kulturës, Prishtina ndodhet në një moment vendimtar për të ndikuar në zhvillimin urban, ekonomik dhe arsimor të qytetit, duke forcuar ndjenjën e përkatësisë të banorëve të saj. Kjo strategji synon investime në infrastrukturë dhe mbështetje për artistët, duke krijuar një ekosistem të qëndrueshëm që ndërthur artin me zhvillimin politik, social dhe ekonomik. Përmes kësaj, arti do të jetë një forcë transformuese drejt ndryshimit dhe përparimit.

Strategjia zhvillon mendimin kritik, kreativitetin dhe inovacionin, duke ndihmuar në krijimin e vendeve të punës, rritjen e të ardhurave dhe përmirësimin e pozitës ndërkombëtare të Prishtinës.

Objektivat strategjike:

1. **E drejta për të krijuar** – mundësi të pakufizuara për shprehje artistike.
2. **E drejta për qytetin** – hapësira publike gjithëpërfshirëse për një Prishtinë ikonike.
3. **Zhvillimi i qëndrueshëm i Sektorit kulturor krijues** – nxitja e rritjes ekonomike dhe inovacionit.
4. **Kujtesa kolektive dhe dekolonizimi** – ruajtja dhe përfshirja kulturore.
5. **Reforma administrative** – Përmirësimi i qeverisjes kulturore.

Strategjia adreson sfidat kyçe të qytetit, me objektiva specifike që përputhen me nevojat afatshkurtra dhe të qarta. Çdo objektiv ka masa dhe veprime konkrete që do të realizojnë këtë vizion.

OBJEKTIVAT STRATEGJIKE DHE SPECIFIKE

Objektivi strategjik 1: E drejta për të krijuar – mundësi të pafundme për shprehje artistike

Qëllimi: të rritet dhe zgjerohet qasja në art dhe kulturë për të gjitha segmentet e shoqërisë, duke fuqizuar shprehjen artistike dhe identifikimin e vlerave kulturore që nga mosha e hershme. Ky objektiv synon të ofrojë mundësi për artistët dhe punonjësit kulturorë, si ata në zhvillim ashtu edhe ata të afirmuar, duke rritur kapacitetet arsimore dhe prodhuese.

Objektivi specifik 1.1: Përforsimi i programeve arsimore për shkollat fillore dhe të mesme

Qëllimi: Ky objektivi synon të nxisë talentin artistik të fëmijëve dhe të rinjve në Prishtinë përmes pjesëmarrjes në programe arsimore krijuese dhe krijimit të mjediseve të favorshme për zhvillimin e tyre artistik. Duke promovuar kreativitetin dhe vlerësimin e kulturës, synohet të pasurohet përvoja arsimore dhe të fuqizohen individët për të shprehur veten artistikisht, duke vendosur themelet për të mësuar gjatë gjithë jetës dhe pasurim kulturor.

Veprimet kryesore:

1. **Veprimi 1.1.1: Zbatimi i programit arsimor “Arti në shkollë”**
Deri në vitin akademik 2030, të gjitha shkollat në Prishtinë do të integrojnë këtë program në kurrikulën e tyre, në bashkëpunim me Ministrinë e Kulturës, Rinisë dhe Sportit, Ministrinë e Arsimit dhe Ministrinë e Administratës Publike. Programi do të angazhojë aktivisht nxënësit e shkollave fillore dhe të mesme në aktivitete të artit dhe trashëgimisë kulturore.
2. **Veprimi 1.1.2: Zgjerimi i programit edukativ të teatrit të qytetit të Prishtinës “Dodona”**
Zgjerimi i programit dhe prodhimeve të teatrit do të krijojë një përvojë transformuese edukative, duke promovuar ndërgjegjësim kulturor përmes shfaqjeve artistike dhe ekspozitave historike.
3. **Veprimi 1.1.3: Riorganizimi i Festivalit “Ylberi i Prishtinës” në një Event Multidisiplinar**
Ky event do të ofrojë një platformë për një gamë të gjerë disiplinash artistike, përfshirë artet pamore dhe performative, poezinë dhe tregimin e historive, duke nxitur një angazhim kulturor më të gjerë për të rinjtë.

Objektivi specifik 1.2: Mundësimi i krijimtarisë profesionale

Qëllimi: ky objektivi fokusohet në përmirësimin e qasjes në mjete prodhimi thelbësore dhe ofrimin e mbështetjes profesionale për artistët dhe punonjësit kulturorë. Synimi është të zhvillohen aftësi dhe të nxitet krijimtaria përmes programeve dhe burimeve të përshtatura.

Veprimet kryesore:

1. **Veprimi 1.2.1: Zhvillimi i programeve të trajnimit të specializuar**
Do të krijohet një program i specializuar edukativ dhe promovues për Sektorin Kulturor dhe Krijues në Prishtinë, për të zhvilluar aftësi teknike dhe krijuese bazuar në nevojat e identifikuar të sektorit.
2. **Veprimi 1.2.2: Krijimi i një fondi të dedikuar për artin public – “Rrugëtimi drejt një Prishtine Kreative dhe Artistike”**

Ky fond do të mbështesë realizimin e punimeve artistike publike në lokacione të mirëpërcaktuara, duke shërbyer si pika qendrore për angazhimin e komunitetit dhe forcimin e identitetit urban. Fondi i artit publik, një buxhet i veçantë i ndarë nga komuna, ka për qëllim mbështetjen e artistëve dhe financimin e krijimit të veprave artistike që

vendosen në hapësirat publike të qytetit. Synimi është të zbkurohet Prishtina me skulptura, murale, apo instalacione që jo vetëm rrisin estetikën e hapësirave publike, por gjithashtu krijojnë ambiente ku njerëzit mund të kalojnë kohë, të ndërveprojnë dhe të lidhen me artin. Përmes këtij fondi, artistët mund të paraqesin idetë e tyre dhe të marrin mbështetje për realizimin e tyre. Gjithashtu, fondi inkurajon që projektet të jenë të qëndrueshme dhe miqësore me mjedisin, duke promovuar përdorimin e materialeve cilësore dhe ekologjike. Në këtë mënyrë, ky fond ndihmon jo vetëm në zhvillimin e artit dhe kulturës, por edhe në krijimin e një qyteti të gjallë, modern dhe tërheqës për banorët dhe vizitorët.

3. Veprimi 1.2.3: Krijimi i rezidencave profesionale

Artistët lokalë do të kenë mundësi të përmirësojnë aftësitë e tyre dhe të ndërtojnë rrjete përmes rezidencave artistike ndërkombëtare, duke nxitur lidhje globale.

Objektivi specifik 1.3: Pjesëmarrje aktive e komunitetit në art dhe kulturë

Qëllimi: Ky objektivi synon të fuqizojë komunitetin duke krijuar aktivitete artistike dhe kulturore që nxisin bashkëpunimin dhe pjesëmarrjen. Ai promovon inovacionin dhe rritjen kulturore, duke ofruar mbështetje dhe burime për të inkurajuar angazhimin e komunitetit në art dhe kulturë.

Veprimet kryesore:

1. Veprimi 1.3.1: Financimi i ansambleve folklorike

Sigurimi i zgjidhjeve për financimin dhe sigurimin e hapësirave për ansamblët folklorike do të promovojë identitetin kulturor dhe do të tërheqë turizmin.

2. Veprimi 1.3.2: Zhvillimi i programit të arteve dhe artizanatit

Do të krijohet një kornizë për të mbështetur punëtoritë lokale të artit dhe artizanatit, duke përfshirë konsultime me komunitetin për të identifikuar nevojat dhe praktikën më të mirë.

3. Veprimi 1.3.3: Angazhimi i të moshuarve në aktivitetet artistike

Promovimi i shprehjes krijuese tek të moshuarit do të forcojë lidhjet sociale dhe kulturore brenda komunitetit.

Objektivi strategjik 2: E drejta për qytetin – udhëheqje demokratike për hapësirat publike

Qëllimi: të krijohen mjedise që nxisin kreativitetin, inovacionin, përfshirjen dhe diversitetin kulturor, ndërsa mundësojnë veprimin kolektiv. Objektivi synon të zgjerojë të drejtat kolektive për hapësirat publike dhe të shndërrojë Prishtinën në një qendër demokratike për diskutime publike dhe shprehje artistike.

Objektivi specifik 2.1: Zhvillimi i programit kulturor në hapësirat publike përmes Partneritetit Publiko-Civil

Qëllimi: të transformohen hapësirat publike të Prishtinës në qendra të gjalla kulturore përmes partneriteteve me institucionet e pavarura. Kjo iniciativë do të lehtësojë qasjen në të drejtat e

përdorimit të hapësirës dhe do të promovojë programim gjithëpërfshirës që pasuron gjallërinë kulturore të qytetit.

Veprimet kryesore:

1. **Veprimi 2.1.1: Inventarizimi gjithëpërfshirës i hapësirave publike përmes GIS**
Zhvillimi i një baze të dhënash për inventarizimin e hapësirave publike të Prishtinës, të qasshme për publikun përmes platformës së Sistemit të Informacionit Gjeografik (GIS). Kjo do të lehtësojë përdorimin dhe kategorizimin e hapësirave publike për aktivitete kulturore.
2. **Veprimi 2.1.2: Partneriteti Civilo-Publik për aktivizimin e hapësirave publike**
Duke avancuar partneritetin civilo-publik, hapësirat publike do të përdoren nga organizatat e shoqërisë civile, artistët dhe sipërmarrësit socialë për të përmirësuar mirëqenien urbane.
3. **Veprimi 2.1.3: Adoptimi i Rregullores për përdorimin e hapësirave komunale**
Thjeshtëzimi i procesit për përdorimin e hapësirave komunale, duke siguruar transparencë dhe interes publik. Një komision do të vlerësojë aplikimet bazuar në angazhimin komunitar.

Objektivi specifik 2.2: Përshtatja e infrastrukturës kulturore për të shërbyer komunitetin

Qëllimi: të modernizohen dhe ripërdoren hapësirat kulturore ekzistuese në Prishtinë për të përmbushur nevojat e banorëve. Synimi është të përshtaten asetet urbane për angazhimin kulturor dhe të sigurohet pjesëmarrje e gjerë publike.

Veprimet kryesore:

- Transformimi i hapësirave si Qendra multikulturore “Gërmia” dhe Pallati i Rinisë dhe Sporteve në qendra dinamike për angazhimin e komunitetit dhe aktivitete kulturore.

Objektivi strategjik 3: Zhvillimi i qëndrueshëm i Sektorit Kulturor dhe Krijues (SKK)

Qëllimi: të sigurohet zhvillimi i qëndrueshëm i Sektorit Kulturor dhe Krijues në Prishtinë, duke kontribuar në rritjen ekonomike, inovacion, kohezion social dhe forcimin e identitetit kulturor. Strategjia synon të mbështesë sipërmarrjen kulturore, punësimin dhe turizmin, duke promovuar bashkëpunimin ndërsektorial.

Objektivi specifik 3.1: Rritja e buxhetit për art dhe kulturë

Qëllimi: për të reflektuar përkushtimin për zhvillimin kulturor, buxheti për kulturën do të rritet në 10% të buxhetit të përgjithshëm të komunës deri në vitin 2030, me ndarje strategjike për investime kapitale, subvencione dhe shërbime.

Veprimet kryesore:

1. **Veprimi 3.1.1: Rritja e investimeve kapitale**

Njëzet përqind e buxhetit do të alokohen për investime kapitale, duke lehtësuar transformimin dhe përshtatjen e infrastrukturës kulturore ekzistuese dhe ndërtimin e hapësirave të reja kulturore.

2. **Veprimi 3.1.2: Ristrukturimi i financimeve publike për kulturën**

Financimi publik do të ristrukturohet për të mbështetur organizatat profesionale dhe projektet artistike, duke fuqizuar më tej ekosistemin kulturor të Prishtinës.

3. **Veprimi 3.1.3: Krijimi i Fondit për startup-e kulturore**

Ky fond do të mbështesë rritjen e startup-eve krijuese përmes ndihmës financiare për pajisje dhe zhvillim të qëndrueshëm të biznesit.

Objektivi specifik 3.2: Zhvillimi i turizmit kulturor

Qëllimi: të promovohet turizmi kulturor duke nxjerrë në pah ofertat artistike dhe kulturore të Prishtinës përmes strategjive të marketingut dhe zhvillimit të atraksioneve kulturore.

Veprimet kryesore:

- **Krijimi i pozicionit të Kuratorit të qytetit:** një rol i dedikuar për të mbikëqyrur planifikimin e ngjarjeve kulturore dhe festivaleve, duke forcuar lidhjet me komunitetin dhe duke pasuruar peizazhin kulturor të qytetit.

Objektivi strategjik 4: Kujtesë kolektive gjithëpërfshirëse dhe dekolonizuese

Qëllimi: ky objektivi synon të ripërcaktojë dhe zgjerojë konceptin e trashëgimisë kulturore, duke siguruar që ai të përfshijë dhe fuqizojë zërat e grupeve të marginalizuara. Objektivi promovon një narrativë më gjithëpërfshirëse që reflekton përvojat dhe historitë e ndryshme që formësojnë identitetin kulturor të qytetit të Prishtinës.

Objektivi Specifik 4.1: Rijetësimi i arkivave të Prishtinës

Qëllimi: të angazhohet arkivimi përmes mediumeve dhe disiplinave të shumta, duke siguruar ruajtjen e të dhënave historike dhe bashkëkohore për brezat e ardhshëm.

Veprimet kryesore:

1. **Veprimi 4.1.1: Krijimi i platformës digjitale për arkivin**

Një platformë digjitale e lehtë për t'u përdorur do të krijohet për të ruajtur dhe ndarë historinë kulturore të qytetit, duke e bërë atë të qasshme për publikun.

2. **Veprimi 4.1.2: Arkivimi i historisë bashkëkohore**

Do të bashkëpunohet me komunitetin për të mbledhur artefakte të përditshmërisë, të cilat do të digjitalizohen dhe do të ruhen për brezat e ardhshëm.

Objektivi specifik 4.2: Ruajtja e trashëgimisë kulturore

Qëllimi: të krijohet një kornizë gjithëpërfshirëse për ruajtjen e aseteve kulturore, duke siguruar mbrojtjen dhe promovimin e tyre për të ardhmen.

Veprimet kryesore:

- Do të bashkëpunohet me ekspertë për të vlerësuar dhe prioritetizuar trashëgiminë kulturore përmes punëtorive me komunitetin dhe planeve të ruajtjes së dedikuar.

Objektivi strategjik 5: Reformat administrative për zhvillimin kulturor

Qëllimi: të forcohen kapacitetet administrative të komunës në mbështetje të zhvillimit kulturor, duke përmirësuar proceset e mbledhjes së të dhënave dhe kornizat vendimmarrëse.

Objektivi specifik 5.1: Rritja e kapaciteteve të Drejtorisë së Kulturës

Qëllimi: të përmirësohen kapacitetet e Drejtorisë së Kulturës për të realizuar misionin e saj përmes vlerësimeve të nevojave organizative dhe përmirësimit të qeverisjes demokratike në menaxhimin e buxhetit.

Veprimet kryesore:

Veprimi 5.1.1: Ndërtimi i kapaciteteve dhe vizitat studimore

Drejtorja e Kulturës do të zhvillojë një program të strukturuar për rritjen e kapaciteteve të stafit, duke përfshirë trajnime në menaxhim, monitorim dhe vlerësim të projekteve kulturore. Fokus kryesor do të jetë adoptimi i standardeve ndërkombëtare dhe praktikave më të mira. Gjithashtu, do të organizohen vizita studimore dhe shkëmbime ndërkombëtare për përmirësimin e aftësive profesionale të stafit.

Veprimi 5.1.2: Menaxhimi i të dhënave për zhvillim kulturor – hartëzimi i SKK

Do të krijohet një sistem i centralizuar për mbledhjen dhe analizimin e të dhënave mbi sektorin kulturor dhe krijues (SKK). Ky sistem do të ndihmojë në monitorimin dhe zhvillimin e politikave kulturore përmes analizave të bazuara në të dhëna të sakta, duke mundësuar vendimmarrje të informuar për zhvillim të qëndrueshëm të sektorit.

V Veprimi 5.1.3: Zgjerimi i kompetencave të Drejtorisë së Kulturës për menaxhimin e hapësirave publike

Drejtorja e Kulturës do të krijojë një zyrë të specializuar për administrimin dhe menaxhimin efektiv të hapësirave publike dhe kulturore, duke siguruar transparencë dhe qasje të lehtë për artistët dhe organizatat kulturore. Kjo nismë synon të optimizojë përdorimin e hapësirave për aktivitete kulturore.

Veprimi 5.1.4: Monitorimi dhe vlerësimi vjetor i Strategjisë së Artit dhe Kulturës 2026-2030

Do të vendoset një sistem i rregullt monitorimi dhe vlerësimi për të analizuar progresin e zbatimit të strategjisë. Raportet vjetore do të sigurojnë transparencë dhe do të ndihmojnë në përshtatjen e strategjisë për të përmbushur objektivat.

Veprimi 5.1.5: Takime vjetore me qeverinë dhe donatorët ndërkombëtarë

Takimet e përvitshme me qeverinë qendrore dhe donatorët ndërkombëtarë do të shërbejnë për koordinimin e mbështetjes financiare dhe teknike, duke garantuar një qasje të qëndrueshme dhe të koordinuar për zhvillimin kulturor.